

Broken Engagements

Show# 26 | Nov 23th 2019

בית הלוי פרשת חיי שרה פרק כד פסוק יד

והיה הנערה אשר אומר אליה הגמייאני נא מעט מים כו וגם גמליך אשקה אותה הוכחת. י"ל דאע"ג דהכל היה בדרך ניחוש וסימן עכ"ז היה בדרך חכמה קצת. כי רצה לנסות אותה בכל המדות שלה אם טובות הנה ואם הם בהשכלה. ראשונה אם טובה היא במזגה ליתן לשתות לאיש שאינה מכרת אותו ובפרט כי לא היה שם צלוחית לשאוב מן הכד רק שתה מהכד בעצמו וכמו שאמר הגמייאני נא מעט מים מכדך ואם איננה טובת המזג לא תתן, ובפרט מי יודע אם לא ימאס המים ברוק שבפיו ואם יש לו פה נקי מחולאת וכדומה, ואחר כך יראה מה תעשה במים שנתותרו אם תשאם להבית אינה בהשכלה כי אולי באמת פיו אינו נקי והטיל רוק בהכד, ואם היא משכלת אין לה לישא מותר המים לביתה, ואם תשפוך אותם הרי היא מבזה אותו כי בזיון גדול הוא לו ששופכת המים יען שתה הוא מהם, וע"כ עצה היעוצה שתאמר לו גם גמליך אשקה וידע בזה כי טובת המזג היא וגם בעלת שכל וגם בעלת דרך ארץ שלא לפגוע בכבוד של אדם. (וכמדומני שראיתי כתוב זה על ספר שכחתי שמו ואפשר כתוב שם בשינוי או בקיצור). וגם אם יש לה שלש מדות הללו עכ"ז אין זה ראייה שראויה היא לבית אברהם ליצחק ולזה התפלל לה שיעלו לו הסימנים הללו שעושה לאותה שהוכיח ה ליצחק. וזהו שהשיבה לו רבקה וגם לגמליך אשאב עד אם כלו לשתות, (לא כמו שאמר העבד שתאמר וגם לגמליך אשקה) שחסתה על כבודו פן יסבור ששפיכת המים אל השוקת הוא רק משום דאיננה רוצה לישא המים להבית, ולזה אמרה לו כי גם תשאב עוד מים אחרים עבור הגמלים עד כי כלו לשתות ובזה הניחה דעתו בכבוד:

Selected audio from our listeners

Answers to the Questions

Answers to the questions 1 *click here*

Answers to the questions 2 *click here*

Comments on Previous Shows

Comments on the Show 1 *click here*

Comments on Previous Shows

Show 243 – is Open Orthodoxy Orthodox

Comments on the Show 1 *click here*

Show Suggestions

Suggestion 1 *click here*

Suggestion 2 *click here*

Selected emails from our listeners

Answer to the question

לספור לשרה ולבכתה. (כג—כ)
כ' זעירא. (מסורה)
מובא במדרש, כי בתו של אברהם „בכל” מתה יחד עם שרה.
הוא אשר באה ה”כ” הזעירה לרמו, שכן בלי ה”כ” יוצאת המלה:
”ולבתה” — כלומר, שבא אברהם לספוד לשרה ולבתה...
(דרוש שמואל)

Comments on the Show

Hello.

Last week you had on a guest who was called Sarah and she spoke about her broken Shidduch.

In the course of her discussion she said something to the effect that "There are no [standard] words" to say to somebody who has suffered a broken shidduch.

I don't think she is correct. I think that the standard remark that is brought up in Brachos 16b "המקום ימלא לך חסרוןך" is a generic term of comfort which can be applied to any loss including a broken Shidduch.

It seems that most regular Jews are not aware of this and it is a good idea that they should be. Perhaps you may want to mention it to the public in a future podcast. It may be comforting to many people and a relief that there is something that one can say.

Hatzlacha

H. Starck

Dear Reb Dovid,

Thank you for your program. I enjoy it immensely.

I was listening to show #247 with Reb Ari regarding engagements and broken engagements. It should be pointed out that for obvious reasons there are issues regarding giving a Kallah a ring as gift before the wedding.

I have attached a portion of a letter from the Rebbe regarding this. This is from Likkutie Sichos Vol 19. P 510.

Also attached is from Rav Henkin in Eduth LeYisrael who says that an engagement ring that is given in front of witnesses is “Cheshash Kiddushin.”

This is also quoted in Rabbi Aryeh Kaplan’s book Made In Heaven P 25 -26.

Kol Tov

Levi Silman

Cape Town

Good Voch,

Given the topic of your recent podcast, I wanted to share the below linked news story.

This occurred a few months ago, and I believe can serve an inspiration to many.

https://drive.google.com/file/d/1-4g6Dcptrtpqyi_kRgwKAnzU4Fz2BzQd/view?usp=drivesdk

Avi Burg

Show Suggestions

Can you do a show on specifics of Hilchos Tznius? You once addressed some details and some general questions on Hashkafa back in 2017, but I am wondering if you can do a more thorough detailed Shiur regarding both men and woman, dress and Hanhaga. See some specific questions below:

1. Rav Dovid Cohn indicated that tights are not required, but that this among other things are dependent on the community standards. What about an area that has a mixed

community like Lakewood or Flatbush? Can one do as he wants, or does he have to do as he grew up? What are the parameters of changing a community affiliation?

2. What about on vacation in an area where there are lighter community norms, can one be lenient even if he is from a community that is usually Noheg to wear tights? What about more trending or attractive clothing that are considered acceptable in many circles outdoors while on vacation say in Boca Raton or another area that the community norms are less strict?
3. What is the appropriate guideline for sleeve length? Is the elbow a full Erva like the knees or can one wear borderline elbow length sleeves knowing that the elbow and a small amount of the upper arm may show?
4. What about the guidelines for refinement assuming one lives in a mixed community or out of town? What about when on vacation in a less strict community?
5. How about the reverse, a person from a community that is not Makpid to where any hosiery that visits say Boro Park or Williamsburg, do they need to conform for the duration of their visit? (The street is full of less Tzniusdig people and goyim anyways.)
6. Is a woman allowed to dress attractive in front of men? Is she required to be concerned of them being provoked to look at her? How does one draw the line between attractive and provocative - obviously when all Erva is covered?
7. Are woman allowed to wear less Tznisdig clothing at home such as leggings, open necks, no Sheitel? What about as pajamas? Does it make a difference if the kids are around or only her husband, or during Harchakos?
8. Regarding Hanhaga, is a woman allowed to hold her husband's hand. I know this is not accepted locally, but what about on vacation?
9. What about a man's Tznius, is it purely Hanahaga or is there Erva too? Again, what would be the Halachic parameter when in a Minhag neutral place on vacation?

I am asking as you can imagine, I am from a mainstream community but I live in the same world as everyone else. If there are opportunities or Kulos I am allowed to Halachically take advantage of, I would love to. I do want to make sure I am fully in Halachic compliance. It also helps to keep strong when I am careful about something to know that this is din and not part of the confusion of information we are all bombarded with.

Thank you for your informative, though somewhat provocative series.

Jonathan S.

Podcast topic suggestion - what kind of Chumras should a person insist on?

Rabbi Melamed from Har Bracha in Israel (and author of Pninei Halacha) is a major Israeli Dati- Leumi Posek. He has a regular column in which he discusses contemporary issues and I thought this recent article would be interesting on your show:

<https://revivimen.yhb.org.il/2019/11/23/relying-on-the-kashrut-of-a-host/?fbclid=IwAR3olwe9-dpp4hIkVIK47YAIPrDVpyj3HblLTKDm-UDyPPvp0s9dhBPXsl>

If you are a guest somewhere, which of your own Chumros (like Hashgacha, Chalav Yisrael, Glatt, Bishul Akum and Shabbos question) should you insist on and which ones does insistence on constitute its own Issur as it is Mevayesh the host and implies that a Chumra is the actual Halacha. Is this something people should be concerned about?

This happens (i) in mixed communities where people have different Hanhagos and (ii) when people have family members (especially Baalei Teshuva) who are not as Makpid as they are on certain things.

I think this is a worthwhile discussion for the Jewish community

A Guten Chodesh,

Avi Goldeberg

Firstly, I would like to thank you for your hard work in putting the podcasts together. They make my car rides to work so much more enjoyable and productive.

Secondly, I would like to recommend a topic for a future show. I was deeply pained a couple months ago when a guest on your show said that he can't support the work of Chabad, despite the success they have had, since his Daas Torah was that it is bad. What does that even mean? What is Daas Torah and its parameters? Is Daas Torah infallible? How does Daas Torah fit with the concept of Eilu V'eilu? This is an issue which I think is very important to discuss, as it goes to the root of many of the issues

you have discussed in past shows. I would highly recommend interviewing Rav Hershel Schachter Shlita on this topic.

Thanks so much again for all your hard work on behalf of Klal Yisroel!

Noam Mishkoff

Hi Reb Dovid,

A while back I called you to answer a question and in my answer I mentioned that we don't Pasken from Medrash especially since that din is not brought down in Rambam,

Since than I did additional research - and I published my response in Haoros Ubiurim this past Shabbos - and I found out the Medrash is taken LaHalacha, I am attaching what I wrote and it was printed this past Shabbos,

This is the 3 answer that I published in Haoros, thank you for the Zechus in Limud Hatorah

Zalman from Crown Heights

ב"נ שהרג ע"י שליח

הרב זלמן שניאור, קרן חינוך מנחם

בבראשית רבה: "שופך דם האדם באדם דמו ישפך" וגו', א"ר חנינא כולם כהלכות בני נח בעד אחד, בדיין אחד, בלא עדים, ובלא התראה, ע"י שליח . . . שופך דם האדם, ע"י אדם, דמו ישפך.

הרי שבן נוח שעבר על איסור רציחה על ידי שליח חייב מיתה. וכן נקטינן להדיה בכמה מקומות. וקשה: וכי איך יתחייב ההורג על ידי שליח, והרי אין שליח לדבר עבירה?

והנה בשיחות קודש מביא כ"ק אדמו"ר שדין זה (שאין שליח לדבר עבירה) שייך אף בבני נוח, שכן הוא 'מילתא בטעמא' – מצד "דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין", וטעם זה שייך אף בבני נוח, וזו טעמם של הפוסקים הסוברים שאין שליח לדבר עבירה בב"נ.

ואת"ל שאין דין שליחות בגוי בכלל, הא אינו. דאין שליחות מגוי לישראל ולהיפך, אך מגוי אחד לחברו יש שליחות. וראה בלקוטי שיחות חט"ו הערה 38.

במשנה למלך¹, מבאר מדוע בריבית יש שליחות לגוי שכן הגוי אינו מצווה על ריבית ולכן לא אמרינן דברי הרב ודברי התלמיד, מה שאין כן באיסור שהגוי מצווה עליו – כאיסור רציחה – יש לנו לכאורה לומר אין שליח לדבר עבירה.

¹מלוה ולוה ה, יד.

והנה, ברמ"א² איתא "מי ששלח שליח למסור, אם השליח הוחזק לעשות, חייה המשלחו. ואין לומר אין שליח לבדר עבירה – הואיל והוחזק בכך". היינו מפני שהוא מומר לדבר זה, לא אמרינו דברי הרב ודברי התלמיד, שכן בעניין זה אינו שומע בקול הרב ח"ו.

ובש"ך שם³ מביא דברי הרשב"ת לדין זה, שאין מפטר משום אין שליח לדבר עבירה משום שזה רק בישראל, ומוסר או אנס לאו ישראל הוא, והוא מוחזק לא לשמוע לדברי הרב. וכן ניתן לומר אודות מדרש הנ"ל שגוי מוחזק לא לשמוע בקול דברי הרב ולכן לא יכלינן לומר היגיון זה של דברי הרב ודברי התלמיד עליו. אך לכאורה היה למדרש לפרש זה. [בדוחק ניתן לומר שמדרש זה הוא לפי שיטת שמאי⁴ שבחיוב מיתה יש שליח לדבר עבירה. אך לא נתקבלה הלכה כמותו בזה].

והנה, בלקוטי שיחות⁵ מסביר כ"ק אדמו"ר את דברי הרמב"ם אודות חיוב מיתה בבני נוח, וסדום. שיסוד חיוב דיני בני נוח הוא קיום העולם, וההולך נגד קיום העולם חייב מיתה. על פי זה, מובן לומר שהמשלח ברציחה חייב אף שלכאורה אין שליח לדבר עבירה, שהרי אין לנו נגד קיום העולם יותר גדול מזה.

² חו"מ שפח, טו.
³ .זס
⁴ קידושין מג, א.
⁵ ה, וישלח.

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף נח עמוד ב

תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק: כל המלבין פני חבריו ברבים כאילו שופך דמים.

כל הכתוב לחיים – הגר"ח מוואלזין עמוד רב

ד. שמעתי משמו, שיותר טוב לגרש אשה כשלא תמצא חן בעיניו, שהתורה התירה. אבל לא לבטל תנאים ותקיעת כף. [כי] ⁴⁰⁸ כיון שנעשה, הוא מן השמים, ובהדי כבשי דרחמנא למה ליה. ואמר בשם הגר"א ז"ל, שזה הטעם ששוברין בשעת החופה כלי זכוכית, שאע"פ שנשברו יש להם תקנה. ובשעת התנאים שוברין כלי חרס, שאין תקנה לשבירתו, [כך אין תקנה לבטל תנאים] ⁴⁰⁹, כי אם שישאנה ויגרשנה] ⁴¹⁰.

408. בשערי רחמים ועוד.

409. בשאלתות כת"י רא"ל נוסף: "ות"כ [- ותקיעת כף]."

410. שע"ר וכת"י רא"ל לוי. ב"תבונה" מכת"י הנ"ל הנוסח הוא: "העולם אומרים יותר טוב לקרוע נייר התנאים מלכתוב קלף הגט והוא אמר בהדי כבשי כו".

רמב"ם הלכות תשובה פרק ב הלכה ט

אין התשובה ולא יום הכפורים מכפרין אלא על עבירות שבין אדם למקום כגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן, אבל עבירות שבין אדם ל חברו כגון החובל את חברו או המקלל חברו או גוזלו וכיוצא בהן אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו, אף על פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו, אפילו לא הקניט את חברו אלא בדברים צריך לפייסו ולפגע בו עד שימחול לו, לא רצה חברו למחול לו מביא לו שורה של שלשה בני אדם מריעיו ופוגעין בו ומבקשין ממנו, לא נתרצה להן מביא לו שניה ושלישית לא רצה מניחו והולך לו וזה שלא מחל הוא החוטא.

פרק מא

ביטול שידוכין

א. יש חרם הקדמונים על המבטל השידוך ונכתב הנוסח בכמה שטרי תנאים א), וכדורות אחרונים לא נתפשט כלל המנהג לכתוב בשטר תנאים את קבלת החרם, עכ"ז נפסק דאסור לבטל השידוך ב).

ב. אחר שעשו קנין ראשי פרקים אין רשאי לחזור מהשידוך ג), אבל

א) כתב בדרכי משה אבה"ע סימן נ' סק"ג הובא בב"ש סימן נ"א סק"י בשם הגהות מרדכי יבמות פרק החולץ סימן ק"ח, ששמעע שיש חרם הקהילות על מי שחוזר בשידוכין, ואין לו היתר אלא בהתרת הרבה אנשים או שיפטרו זה את זה. וכ"כ בה"ט שם סק"א, נחלת שבעה סי' י' אות ב', שו"ת גבעת פנחס סי' ע"ד ושו"ת שאילת שלום ח"ב סי' רע"ט.

ב) כ"כ תשובת הב"ח סי' כ"ג, שו"ת נוב"י קמא סי' ס"ח, שו"ת תועפת ראם סי' מ"א ושו"ת מהרש"ם ח"ד סי' קנ"ד.

ג) כ"כ שו"ת הרי בשמים ח"ג סי' קט"ו, וז"ל הנה הב"ש באה"ע סי' נ' סקט"ו מביא בשם הטו"ז דאם לא עשו רק ראשי פרקים יכולים לחזור מהשידוך, הן אמת שראיתי בס' בית שמואל אחרון אה"ע סי' י"ב שתמה על הב"ש בזה שסותר דעת עצמו, שכתב בתחלת הס"ק שם דאם לא דברו בפירוש ע"מ לכתוב שטר ונעשה בקנין אע"ג שיכול למחות מלכתוב שטר, מכל מקום השידוך חייב לעשות, אם כן מכל שכן אם כתבו ראשי פרקים אף שהי' מדובר לכתוב תנאים, אע"ג שיכולין למחות לבלי לכתוב תנאים, אף שמקנס פטורין, ודעת הטו"ז ז"ל דמכל מקום מחוייבים לקיים השידוך. אכן באמת צריך להתבונן דלענין מה רובץ החיוב עליו לקיים השידוך אם אין עליו חיוב קנס כשחוזר, ובשלמא בהא דקיי"ל ב"ב דף ע"ז באומר זכו בשדה לפלוני וכתבו לו את השטר דחוזר בשטר ואינו חוזר בשדה, הלא כתבו בתוס' שם הטעם דלא ניחא ליה דליפוש שטרי עילו', ומכל מקום גוף השדה מכורה, אבל לענין שידוך אם הוא יכול למחות שלא לכתוב תנאים וליכא חיוב חצי נדן קנס, מה תועלת איכא בחיובו לקיים השידוך.

אמנם יש לומר דהחיוב לקיים השידוך מועיל לענין שחל עליו חרם הקהלות הנזכר בהגהות מיימונית ביבמות פרק החולץ, ומלבד שאם חוזר מיקרי עברנינא, הלא מבואר בב"ש סי' נ"א סק"י דהבי"ד יכול לכופו בשביל החרם, אמנם הרי כתב בב"ש שם בשם תשו' מהרי"ו דאין חוששין לחרם הקהלות כיון שלא נזכר בשאר פוסקים אם לא שכותבין בפירוש, וכן נראה מדברי הסמ"ע סי' רמ"ה סק"ב, אפס דבנוכ"י קמא יו"ד סי' ס"ח כתב שמשנכתבו התנאים ממילא חל חרם הקדמונים על החוזר מהשידוך, אי"כ הלא בעינן עכ"פ שיכתבו תנאים, וכיון שיכול למחות מלכתוב תנאים הא לא חל חרם הקהלות עוד. אמנם בנידון דידן באמת יש מקום לדינו של הב"ש אחרון אחרי שנכתב בפירוש בהראשי פרקים ונעשה בחרם חמור ובשבועה דאורייתא. ואף שבב"ש אחרון שם כתב לחלוק על הטו"ז וב"ש גם לענין החיוב חצי הנדן קנס, ודעתו שחל גם חיוב הקנס בכתיבת הראשי פרקים, אמנם הלא מבואר בדבריו שם שהוא רק אם נכתב בפירוש בהראשי פרקים חצי נדן קנס, אבל לא כשלא נכתב, דבשלמא בתנאים אפילו כשלא נכתב כנכתב דמי כדקיי"ל בשטרות דעלמא דמה שהורגלו לכתוב בכל השטרות אף בלא נכתב כנכתב דמי, אבל בראשי פרקים הלא אין רגילין לגמור שידוכין בראשי פרקים בלבד, להכי בודאי אין חל חיוב הקנס רק כשנכתב בפירוש בהראשי פרקים, וא"כ בנידון דידן הא לא נזכר בהראשי פרקים מחצי נדן קנס כלל, יהי אפוא הדין בנ"ד לפי דברי הב"ש אחרון שיכול לחזור מלכתוב תנאים וליכא חיוב חצי נדן קנס על החוזר, אבל הבי"ד יכולים לכופו לקיום השידוך מצד החרם והשבועה שנכתב בהראשי פרקים עיי"ש.

וכ"כ שו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קכ"ב, כיון דעכשיו עפ"י רוב אין כותבין תנאים רק סמוך לחופה, ממילא נגמר הדבר ע"י ראשי פרקים עיי"ש, ואע"פ דבזמננו כיון שנהגו שעיקר הקנין בשעת גמר השידוכים, ותנאים לפני החופה הוי דרך סגולה וכמ"ש באוצה"פ סי' נ' עמוד ק"פ סק"ד אין רשאי לחזור. ועוד שבימים ההם הי' כותבין מה שהסכימו כל הפרטים, משא"כ עתה שיש נוסח ידוע לכל, לכן גם לפני התנאים חל החרם.

וראה בקובץ זכרון שלמה (להג"ר שלמה זאב ורנר) סי' י', אם קיבלו קנין שידוכין וכתבו ראשי פרקים, ולפני שהספיקו לכתוב התנאים חזר בו החתן מהשידוך, פסק. הנה דעת הש"י מובא בב"ש סי' ג' ס"ק ט"ו דאחר קנין אינו יכול למחות לכתוב התנאים, ודעת הסמ"ע מובא בב"ש שם דדוקא אם נעשה קנין ע"מ לכתוב השטר יכול למחות, ואם לא אמר ע"מ מחויב

לעשות השידוך, רק מחמת שדעת הטו"ז שאם כתבו ראשי פרקים אע"ג דלא אמרו ע"מ שיכתבו התנאים הוי כאומר ע"מ שיכתבו ויכול למחות, לכן פסקנו דיוכל המוחזק לומר קי"ל כדעת הטו"ז, ואם האשה היתה מוחזקת היתה זוכה שתוכל לומר קי"ל כדעת הסמ"ע והש"י.

ברם כיון שהאשה טוענת שהיה לה היזק שקנתה חפצים עבור סך מסוים ואיננה צריכה להחפצים, ורק מחמת שאמר לה שישאנה קנתה החפצים, לכן ספק אצלי אולי זה דומה למה שכתב הרמ"א בחו"מ סי' י"ד דמי שאמר לו לך ואני אבוא אחריו והלך והשני לא הלך אחריו צריך לשלם לו ההוצאות, ואפשר שאינו כן, ועכ"פ גרמא הוא בהזיקה וגרמא בנוזקין חייב בדיני שמים כדאיתא בבבא קמא דף נ"ה ע"ב, ובחו"מ סי' שפ"ו ברמ"א ס"ג מביא י"א דבכל גרמא בנוזקין אם הוא דבר שכיח חייב לשלם משום קנס, ואפשר זאת היא ג"כ שכיח, ע"כ לדעתי מחויבים לעשות פשר, וכיוצא בזה כתב הח"ס מובא בפ"ת בחו"מ סי' קס"ג סק"א עיי"ש.

וראה בנקודות הכסף יו"ד סי' רל"ו בטו"ז סקי"ב, דבתנאים שלנו אין כתוב תנאי שהשידוך נעשה על מנת שיהיו הנישואין לזמן פ' ובלא"ה יתבטלו השידוכין, דאם היו מתנים כן היו בטלין אף שהיה מחמת אונס, אך בשידוכין שלנו מתחילה נעשים בסתם ואח"כ מפרשים זמן הנישואין וכה"ג ממילא כיון שנעשו בסתם ואירע אח"כ איזה אונס שאינם מתבטלים בכך ומחויב שכנגדו לקיים השידוך עכ"ל, וכ"כ בזכרנו לחיים אה"ע אות ש' סק"א דבשידוכים שזמננו שהצדדים חייבים זה לזה בשבועה חמורה ובקנס בסתם ואח"כ מגבילים זמן הנישואין בלי שום תנאי מתחלה, ודאי שחייב שכנגדו לקיים שבועתו.

וכ"כ בספר מקור ברוך ח"ג עמוד תרע"ב שהביא הנהגות אביו בעל ערוך השלחן, וז"ל "מנהג רגיל וקל לרוח ונפש ההמון בענין "קשורי תנאים", כי לרגלי כל סבה קלה ופחוזה, אם מדיני ממונות אם מדרך ארץ כקפידא קלה ותרעומה דקה, הנקל להם להתיר הקשר ולפתח חרצובות האגודה אשר עפ"י כתב התנאים, ונקרא זה בפי המון העם "החזרת התנאים", וכל זה יעשה בקלות הדעת בלא כל מוסר כליות ובלא כל דאגה וחשבון הנפש, בעוד שהקשר נעשה בכל תוקף בכתב מפורש ובחתימת ידי הצדדים ובקבלת קנין ובקיום עדים כאשר יעשה בכל תקיפות התחייבות ושעבודים, וכנגד זה ההתרה נעשית בלא כלום, בלא כל פעולה ממשית, רק כמו תמס

במקום שכותבין תנאים, אפשר לחזור מהשידוך עד כתיבת התנאים, אפי' אחר שעשו קנין וראשי פרקים, רשאים לחזור מהשידוך (ד). אך

ואיבר התבטח
והנה התבטח

תלך ונמוגה מאליה, ולא כמו קשר נשואים שניתר עפ"י "ספר כריתות" וניכר ומפורש שהספר כורת. "ועל כן הי' אבא מרי רגיל לומר כי על כן נוהגים בעת כתיבת "תנאים" לשבור כלי חרס, ותחת החופה כלי זכוכית, לומר שבא לרמז כי כמו שכלי חרס שנשבר עדיין שם כלי על השברים (לענין קבלת טומאה עיין רמב"ם הלכות טומאת כלים פרק י"א הלכה י"א), כך קשר תנאים שאעפ"י שהותר עדיין רשמי קשר עליו מפני שלא ניתר בפעולה ובמעשה כמו התרת הנשואין, אבל בנשואין שוברים כלי זכוכית להורות כי כמו כלי זכוכית שנשבר שוב אין שם כלי עליו, כך הנשואין כשהותרו ע"י גט הותרו בכולה מבלי שיור כל רושם בהקשר והי' כלא הי'.

ולכן בכל עת שהי' בא לפניו דבר התרת קשר תנאים, בלא סבה נמרצה וטעם נראה ומתקבל, אשר אפשר לכנות בשבילם את הקשר ל"מקח טעות" כמו מום קשה או חולי שלא נודעו בשעתם וכדומה, הי' משתדל בכל עוז לפשר בין הצדדים ויחזיקו במעוז הקשר ולא יתפרדו. אך אם נקרה שהצדדים נתעקשו קשה להתיר דוקא את הקשר ובלא סבה נכונה, ולא היה אפשרות לפשר ביניהם, והי' דרוש לסדר פרטי הפירוד בנוגע לדיני ממונות מנדוניא והוצאות וכו', הי' מסיב את הבעלי דינים שילכו להם לתכלית סידור זה אל הדיינים והוא לא רצה להשתתף בזה הסידור, באמרו "זה הוא סידור ערבוב נשמות" ועל כן ידי אל תהי בזה.

(ד) כ"כ שו"ת אבן יקרה ח"ב סי' ט"ו, וז"ל להלכה אנו אין לנו אלא דברי הט"ז אהע"ז סי' נ' דבראשי פרקים לבד אין כאן גמר קנין ויכול כל אחד לחזור בו, ובפרט בנ"ד שנכתב בהר"פ בפירוש שיכתבו תנאים, ומה שכתב הרב מפיאטרא שדברי הט"ז לא נאמרו אלא בזמנו שהיו עושין בשעת תנאים שטרי קנסות לחיזוק, אבל בזמננו מה עדיפותו להתנאים על הר"פ, ובזה רצה לעייל פילא בקופא דמחטא, דמה בכך שלא נכתב בהתנאים יותר ממה שכתוב בראשי הפרקים כיון שהי' על דעתם לכתוב תנאים לא סמכי דעתייהו ולא נגמר הדבר עד כתיבת התנאים, ויכולים לחזור בהם כל זמן שלא נכתבו, ולא עדיפי ר"פ מקנין כסף שגומר המקח בקרקע ומ"מ באתרא

דכתבי שטרא יכולין לחזור קודם כתיבת השטר כמבואר בש"ס קידושין דף כ"ו, ועי' סמ"ע סי' ק"צ סק"ח דאף שאין הדרך לכתוב רק שטר ראוי לבד, הרי לפנינו דאע"ג שנגמר הקנין כבר מ"מ כיון שנוהגין לכתוב עוד שטר אע"פ שאינו רק לראי' בעלמא עדיין יכולין לחזור, וא"כ גם בנ"ד אף אם נאמר שבכתיבת הר"פ כבר נגמר הקנין, מ"מ כיון שהדרך לכתוב תנאים אף אם התנאים אינם מוסיפין על הקנין כלום מ"מ יכולין לחזור, ובפרט שמבואר בהר"פ בפירוש שיכתבו תנאים.

וכ"כ שו"ת מנחת יחיאל ח"ג סי' י"ד, וז"ל וב"ש אות ט"ו הביא דברי הסמ"ע בסי' רמ"ג שכתב דדוקא אם אמר ע"מ נתבטל אף השידוך דלא נתקיים עוד התנאי, אבל אם לא אמר ע"מ אף דיכול למחות בשטר מ"מ מחוייב לקיים השידוך, והט"ז אות י"ב האריך בזה וכתב דבזמנים הללו שכל עיקר התקשרות השידוך היא כתיבת התנאים, ממילא אף שעשו קנין בפני עדים וכתבו ראשי פרקים כנהוג וגם לא אמרו ע"מ שיכתבו תנאים, מ"מ הוי כאומר בפירוש שיכתבו תנאים ויכולים כל אחד לחזור כו', כי לא נעשה החיוב עד אחר כתיבת התנאים וע"ז קאי הקנין, וממילא יכולים לחזור ואין כאן שום בושת כיון דלא נעשה עדיין הגמר יע"ש, וכן העתיק בב"ש דברי הט"ז, ומשמע דאף חרם הקדמונים ליכא דכיון דכתבו לדבר פשוט דנתבטל הענין ופטור גם בגוף השידוך, מבואר דלא זה דפטור מקנס רק אף חרם ליכא, והדבר מסתבר דחרם תקנו משום שלא יבוא צד אחד לידי בושת, וכיון דקודם שנגמר הענין כתבו בפירוש דליכא בושת ממילא דגם חרם לא הוי וחרם לא הוי, רק אחר גמר השידוך דאז אם נתבטל איכא בושת והבן.

וראיתי בב"ש אחרון אהע"ז סי' י"ב שכתב דדברי הב"ש אות ט"ו תמוהים ושסותר א"ע, שבתחילה הביא דברי הסמ"ע דאם עשו קנין ואמרו ע"מ לכתוב נתבטל גם גוף השידוך אבל בלא אמר ע"מ אע"ג דיכול למחות בשטר מ"מ השידוך בתקפו, ואח"כ הביא דברי הט"ז משמע דהסכים עמו וזה תרתי דסתרי והוא דחה דעת הט"ז וב"ש יע"ש. ולא הבנתי קושיתו כלל ואיני רואה שום מחלוקת בזה, דהסמ"ע מיירי באתרא דלא כתבי תנאים רק קגא"ס וראשי פרקים, אבל הט"ז וב"ש כתבו בפירוש דוקא במקום שהמנהג לכתוב תנאים אז אף דלא התנו ע"מ לכתוב הוי כהתנו, כיון דהמנהג כך הוא הוי אומדנא דמוכח דנעשה הקנין אדעתא דמנהגא לכתוב אח"כ תנאים, וכל זמן שלא נכתבו יכול כל אחד למחות ואין כאן

שום התקשרות, וממילא אין כאן בושת ולא נתחייב החוזר בקנס וכיון דאין בושא ליכא חרם הקדמונים כמ"ש, וכ"כ בספר מנחת פתים אהע"ז סי' נ' אע"ג שעשה תקיעת כף או ק"ס ולא נכתבו התנאים נראה לפע"ד כיון דלא נגמר השידוך ליכא ג"כ חרם קדמונים, דעיקר חרם עשו מחמת שבייש החוזר לצד שכנגדו, וכיון דלא נגמר עדיין שלא נכתבו התנאים במקום שדרך השידוך להגמר רק בכתיבת התנאים כמו שכתבו כל הפוסקים אחרונים שכך הוא מנהגנו, ממילא ליכא ביוש וליכא לא קנס ולא חרם ודו"ק.

וראה בשו"ת ברכת יעקב (לעמברג תרל"ט) סי' ט"ז, בנידון שאלה שניהם עשו שידוכין ולא נכתבו תנאים ולא עשו חרם ביניהם ולא דברו מהקנס רק עשו קנין, ועתה חזר אחד ועשה שידוך אחר באמרו שחבירו העביר המועד וגם שאר סכסוכים ביניהם, האם נאמר בזה שחל עליו חרם הקדמונים שעשו על העובר בשידוכין שהי' קנין לבד, ע"כ דברי שאלתו. תשובה: הנה החרם הקדמונים שעשו על החוזר בשידוכין הוא נובע מהג"מ ביבמות פרק החולץ והביאו הד"מ באהע"ז סי' נ' סק"ג, ושם כתב סתמא שיש חרם הקדמונים על מי שחוזר בשידוכין, ולא הזכירו אם לא גזרו על החרם רק היכי שהיה כתיבת התנאים או דגזירת החרם אף אם לא היה רק קנין לבד. הנה הט"ז ביו"ד סי' רל"ו סקי"ג הביא דברי הד"מ הנ"ל, ובסוף דבריו כתב וז"ל עוד כתב מהרי"ו שם דחזינן כמה זימנין דחוזרין בשידוכין ונותנין הקנס בלא שום התרה וליכא מאן דפליג להיות פוצה פה ומצפצף שנוגע הדבר בחרם הקדמונים ע"ש. גם הב"ש באהע"ז סי' י"א סקי"י הביא דברי הד"מ הנ"ל והביא דברי תשובת מהרי"ו הנ"ל וז"ל דלא חששו לחרם הקהלות כיון שלא נזכר זה בשום פוסק ע"ש, ועיין בסמ"ע בחו"מ סי' רמ"ה סק"ב שכתב שם בתוך דבריו וז"ל ומה"ט גם החרם לא חל עליו עד שיקבלו החרם בפירוש או שהצבור גוזרים דבר בחרם ע"ש. ומכל דבריהם שהבאתי נראה בעליל שלא חשו לחרם הקדמונים שהביא הג"מ הנ"ל. אכן שארי בעל הנוב"י בחלק יו"ד תשובה ס"ח הוא חש לחרם שעשו הקדמונים על החוזר בשידוכין, מ"מ כתב הוא ונ"ל מאז שנגמר השידוך ונכתבו התנאים ממילא חל חרם הקדמונים ע"ש, ומעתה אף שהוא המחמיר לחוש לחרם הקדמונים מ"מ כתב שהי' כתיבת תנאים, ונראה מדבריו דאם לא הי' כתיבת תנאים אף הוא לא חש לחרם הקדמונים, ואף אם נאמר שמא הקנין שעשו בלא כתיבת התנאים הוי כמו כתיבת תנאים, אמנם הב"ש באהע"ז סי' א' סקי"א פסק דהיכא דאיכא ספיקא בתקנת חרם הקדמונים אזלינן לקולא ע"ש. וביחוד דאנן פסקינן בספק פלוגתות הפוסקים מצטרפין לס"ס, ובנידון

נתקבל הדבר שאפי' לא עשו שום קנין ולא כתב כלום, מאחר שהוחלט בין הצדדים ונתפרסם ברבים שהם ארוסים זה לזה, אין רשאים לחזור בלי התרת חכם או במחילה זא"ז, שכבר עליהם תקנת החרם ה).

דין הוי ס"ס, ספק אחד דלמא הלכה כהפוסקים דלא חשו כלל לחרם הקדמונים, ואפילו מאן דחש להחרם הקדמונים דלמא לא חש רק אם הי' כתיבת תנאים ולא בקנין לבד. ולפי"ז אחרי שלא הי' כתיבת תנאים רק קנין לבד אין אנו צריכים לחוש לחרם הקדמונים.

אוצר החכמה

וראה בשו"ת דבר יהושע ח"ג סי' ה', שכתב להעיר על הנוב"י קמא יו"ד סי' ס"ח שכתב שבכל הארץ נתפשטו דברי הטו"ז והסמ"ע שהקנס פוטר מן החרם, ובאמת זה אינו דהמנהג בכל הארץ שאף אם משלם הקנס דורש צד החוזר מחילה ופטור מצד השני ואינו משלם הקנס עד שיתן לו מחילה בכתב כידוע. ומה שכ' הנוב"י שם ובכל קצה הארץ נתפשטו דברי הטו"ז והסמ"ע רצה לומר דמשום דמי זה לנו גדול בכל הפוסקים יותר מהני תרי עמודי הוראה אשר בית ישראל נשען עליהם במדינת פולין ואשכנז, ואף בשאר המדינות שבכל קצה הארץ שאין נשענין עליהם כגון ארצות המערב וספרדים, מ"מ נתפשטו דבריהם ולומדים דבריהם בכל קצה הארץ, לכן ראויים הם לסמוך עליהם גם בדין הזה שאם נותן הקנס אין פוצה פה לומר שעבר על החרם, אע"פ שהמנהג אינו כן אלא מחמירין שיפטר זה את זה.

ה) ראה בנחלת שבעה סי' ח' סי' אות ז' שאם השידוך נעשה בפרהסיא חייב בקנס אפי' בלא קנין מטעם בושת, וכ"כ ב"ש סי' נ' סקי"ד בשם מהרי"ק וש"ך חו"מ סי' ר"ז סקכ"ז, וכ"כ שו"ת תשורת ש"י ח"א סי' רל"ז, שו"ת פרי השדה ח"ד סי' ל"ד, כיון שהדבר מפורסם אין להחזיר כלל השידוך והנה בדרכי משה לא מוזכר שהחרם היה רק אם היה קנין, וע"י באגרות משה אה"ע ח"א סימן צ"א שכתב שהחרם שיש בבטול שידוכים אינו מצד שהקנין מהני לזה, אלא משום דכיון דנהגו לעשות קנין לא הוי גמר הדבר ממש כל זמן שלא עשו קנין, ואם נהגו דוקא בכתיבת תנאים, לא הוי הגמר אלא בכתיבת התנאים, דהוי כתבנו על מנת שיכתבו השטרות. ולכן אם החליטו לגמור השידוכין ולא יעשו שום דבר לא קנין ולא כתיבת תנאים, על זה לבדו יש כבר החרם, והוסיף שם שמה שנוהגין הרבה לכתוב

תנאים כשנתאספו הקרואים להחופה, אינו כלום לענין גמר השידוכים כדחזינן שכבר הכינו כל דבר להחופה והוציאו הרבה ממון, וא"כ החשיבו כגמור מכבר והוא מהחלטתם לבדן, ואסור לאחרים להשתדך לה ולגרום שתעבור על החרם, ושכן הוא המנהג בהרבה מקומות שלא עושים כלל קנין. ונראה שעד כאן לא דנו הפוסקים ובראשם הטו"ז סי' נ' סקי"ב והאחרונים באוצה"פ סי' נ' סקמ"ד אלא שכל זמן שלא כתבו תנאים לא הי' הדבר החלט, משא"כ בזמננו שנתקבל אצל המון שאחר גמר הקנין ברבים לא שמענו מעולם בחזרת השידוך בלי רשות בית דין, ורק במקום אונס עפ"י הוראת בי"ד, לכן דינם כאילו עשו תנאים.

וכ"כ שו"ת משנת שכיר חו"מ סי' כ"ח, וז"ל הלא כבר כתבו הפוסקים דעיקר קנס בשידוכין הוא מכח הבושה שגרם החוזר לצד השני כמבואר בסי' ר"ז ובסמ"ע שם סקל"ה, וכבר כתב בשו"ת פרי השדה ובשאר ספרי גדולי האחרונים דעיקר דבר תלוי באם נתפרסם כבר הדבר ואף בלא כתבו כלל, וכן משמע מנוב"י תנינא יו"ד סי' קמ"ח ובמהרש"ם ח"א סי' קט"ו, וכן בלבושי מרדכי אה"ע תנינא סי' ג' דאינו תלוי בכתבו תנאים או לא רק בנגמר הדבר, ובאמת נשמע זאת שהכל תלוי בנגמר. גם בטו"ז אה"ע סי' נ' סקי"ב ע"ש, ועיין גם בקונטרס התשובות לבעל טהרת ישראל סי' ח'. וא"כ בנ"ד נתפרסם בעתוננים בהסכמת שניהם, וגם שלחו גראטילאציטונען עם כלה שערבעלעך לכל בני המשפחה וגם במקומות אחרים, והכלה שלחה בעצמה לקרובי החתן כזאת, א"כ כבר נתפרסם הדבר בעולם, והחתן קיבל ברכת מז"ט מכל צד גם בהעתוננים, ועפ"י מחויב החוזר ליתן קנס בפשיטות בלי שום ספק. וידוע דצער הבושה הוא גדול עוד יותר משפיכת דמים, ומוטב שיפול בכבשן האש ולא ילבין פני חברו ברבים כמו שאמרו חז"ל ברכות דף מ"ג ע"ב, וז"ל רבינו החתם סופר בסי' קל"ד, ולא יהיה אלא מבייש בדברים שעכ"פ ב"ד עושין לו דין עד שיפייס איש ריבו, ומצוה לגדור בפני הפירצות הנותנים עיניהם באחרים לבייש אדם ולפגמו עכ"ל. וכן הורה הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שאין רשאי לחזור אחר גמר השידוך אפילו לא עשו שום קנין כיון שכבר נתפרסם הדבר.

וכ"כ שו"ת משנת אליעזר (מישל) תנינא סי' כ"ו, שו"ת דברי יעקב סי' נ"א ושו"ת הרב"ז סי' ס' אות ו', וז"ל דהרי הקנס שמחייבים ליתן לחוזר בשידוכין הוא משום הבושה, ולא מכח כתיבת תנאים לבד חייב בקנס, דהוי אסמכתא כנ"ל, וכל התנאים הנוהגים אצלנו בשידוכין הוא רק לאמת

הדברים, כמש"כ הב"ש סי' נ"א סק"י, וכן הוא מפורש יוצא להדיא בשו"ת נו"ב מהד"ת חיו"ד סי' קמ"ח בד"ה אך כל זה, אבל עיקר הקנס הוא רק משום הבושת, ובפרט להכלבו בשם הר"ח הנ"ל דע"י הבושת הוא מפסידו ג"כ שאינו יכול למצוא זיווג טוב כמקודם, א"כ זה ודאי היכא שנעשה קשר החיתון יפה בתקיעת כף וק"ק וכתיבת ראשי פרקים כנהוג, כבר נתפשט הקול ונתפרסם הדבר שבאו בקישורין, מכל שכן אם היו להם עוד הוצאות אחר שנתקשרו, ודאי לא שדי זוזי בכדי, על כרחך משום שכבר נגמר הקשר בלי שום חזרה. ומכל שכן להמהרי"ק שבד"מ סימן נ' אות ה' ובב"ש סקי"ד דאפילו לא עבדו קנס אפילו הכי חייב לשלם דמי בושתו כנ"ל, וכן מצאתי בעבודת הגרשוני שהביא להמהרי"ק כב"ש בלא סיום כד"מ הנ"ל. אם כן מה איכפת לנו אם לא נכתבו התנאים, כיון שאין בהם נפ"מ לענין חיוב הקנס רק לאמת הדברים, ודאי חוזר אחר הר"פ חייב בבושת אף אם לא כתבו עדיין התנאים, ואף אם נודה להט"ז דאינו משלם כל החרם קנס קהלות בכתיבת ר"פ לבד בלא תנאים, עכ"פ זה נראה לי ברור דחייב החוזר לשלם דמי בושת לפי האומד מה שמגיע לו הפסד עי"ז שאינו יכול למצוא זיווג טוב כמקודם, כמש"כ גם בעבודת הגרשוני בהשאלה אם יתפרד החבילה הוא היזק גדול שיהיו דורשים לגנאי ויתנו טעם לפגם כפגימת מום בקדשים ולא יתנו לנדן סך אשר נתנו מקודם, או בענין היחס והמעלה, מלבד מה שמחויב לפייס את המתבייש בכדי שיסיר עונש החרם, דגם בלא כתיבת התנאים איכא חרם הקדמונים וחרם הקהלות על כל מי שחוזר מהשידוך, כמש"כ הג"מ ביבמות ובד"מ, מובאים בב"ש סימן נ"א סק"י.

עוד נראה לי דאף הטו"ז לא אמר אלא היכא שלא היה רק ק"ק וכתיבת ראשי פרקים ולא היה תקיעת כף ביניהם, דמזה נראה שלא היה נגמר הדבר בעיני שניהם לקנין גמור לחלוטין בלי שום חזרה עד שיכתבו התנאים ולא היה כתיבת ראשי פרקים רק לזכרון דברים האופנים שנדברו ביניהם. וכן משמע מלשון הטו"ז גופי" שם שכתב כי לא נעשה החיוב עד זמן כתיבת התנאים ועי"ז קאי הקנין, ממילא יכולין לחזור ואין שייך כאן בושת כיון שלא נעשה עדיין גמר כו' ע"ש. אבל היכא שעשו גם תקיעת כף ביניהם, א"כ ודאי אי אפשר לומר שהיה התקיעת כף לזכרון דברים, כי לזכרון דברים כבר די בכתיבת ר"פ לבד, על כרחך שהת"כ היה לראיה שנגמר השידוך, ושלא יהיה שום אחד מהם יכול לחזור בשום אופן, כי בתקיעת כף ודאי לא מחית אינש נפשיה בספיקא, והתקיעת כף ודאי עדות ברורה יותר שנגמר השידוך מהשלשת ממרנות שכתב הט"ז, ואם כן פשוט וברור

ג. אין לחזור מהשידוך אלא באופן ובשעה דליכא בושת ו).

1234567

אוצר החכמה

שצריכים ליתן עכ"פ קנס בושת כל מי שיחזור אחר כתיבת ר"פ ובתקיעת כף, ומלבד הקנס צריך לפייס להסיר עונש החרם כנ"ל, ומכל שכן שמחויב להחזיר כל הוצאותיו שהיו לו עיי"ש.

ומה שכתב עוד כת"ר דנראה לו דאין סמיכת דעת בראשי פרקים לכה, ועיקר הסמיכה על התנאים, כמבואר בפ"ת יו"ד סי' קצ"ב סק"א בשם חמ"ד, דז' נקיים בלא כתיבת התנאים לא מהני, א"כ נראה דהר"פ לא הוי קשר עכ"ד. תמהני מי הגיד לו שהחמ"ד מיירי שהיו ר"פ כד"ת, וברור שהחמ"ד מיירי דלא היה רק מדובר והשוואה בין שני הצדדים והבטיחו זל"ז שעל יום פלוני יתוועדו עוד לעשות תנאים כנהוג, ועדיין לא נתפשט כלל הקול בעיר שנתקשרו, בזה ודאי אין כאן סמיכת דעת, ושפיר כתב החמ"ד דלא מהני הז"נ בלא כתיבת התנאים, אבל היכא שעשו תקיעת כף בכתיבת ר"פ וק"ק וגם עשו הוצאות ונתפשט הקול, קלא דלא פסק שנגמר הקשר ושעשו שידוך וספרה ז' נקיים, יש לומר שפיר דמהני, עיי"ש.

וראה שו"ת ח"ס יו"ד סי' רמ"ו גבי כיבוד לאחד להיות מוהל שאם ע"י חזרה בו ליקח מוהל אחר הי' מתבייש ברבים, אין רשאי לחזור לכו"ע משום הלבנת פנים של המוהל עיי"ש, ודון מיניה לנ"ד.

ושמעתי מפי הגאון ר' ישראל וועלץ זצ"ל שלפני המלחמה הי' יודעין שעד התנאים ליכא עדיין שידוך שיכולים להתחרט ולשנות דעתם, משא"כ בזמננו כו"ע יודעים שאין חוזרים, לכן חל החרם.

ו) שו"ת אבני נזר חו"מ סי' מ"ג, וז"ל ולענין חרם הקהילות שיש בשידוכין נראה ג"כ שהוא משום בושת. וכ"כ גוב"י מהד"ת חלק יו"ד סי' קמ"ח דחרם קהלות משום בושת עיי"ש. ולענין שנכתב חרם בתנאים שיש בזה מחלוקת, בסמ"ע סי' רמ"ה דאפי' כתב והקנס לא יפטור אין כאן חרם כיון שלא קיבל עליו בפירושו, וב"ח חולק. אך נראה בזה לפי נוסח התנאים שנחלת שבעה בח"ח ובשד"א ואח"כ כתב והקנס לא יפטור כו' ופירושו שלא יפטור החרם שקיבל עליו. אבל נוסח תנאים שלנו לא כתוב כלל בח"ח ובשד"א. א"כ כוונת לא יפטור החרם, לא יפטור חרם הקהלות, וחרם הקהלות אין כאן

ד. יש לדעת שאין לבטל השידוך בניקל אפילו כשיש סיבות ז),

אוצר החכמה

כיון שאין כאן בושת. ובגוף הדבר דבכהאי גוונא שאין בושת אין לחייב בקנס יש מקום עיון שהרי קונים מהצדדים רק דמשום זה הי' אסמכתא. אך משום הבושת לא חשיב גזים כמ"ש הרא"ש (פרק ארבעה נדרים) ובתוס' ב"מ (ס"ו). וכיון דמשום הבושת גמר ומקני שוב אף שאין עכשיו בושת, מ"מ שוב חייב משום הקנין כיון דלאו לאסמכתא נתכוין. מ"מ יש לומר כיון דמה שגמר ומקני משום הבושת כאילו אמר בפירוש שמתחייב לשלם דמי בושתו, וכשאין בושת אין חיוב. וכן הדעת נוטה עכ"ד.

וכ"כ שו"ת חמדת משה סי' ק"ע, וז"ל לחלק אם הריעותא בהשידוך נולד אחר השידוך לא נוכל להמציא מעצמינו לבטל השידוך בשביל דבר שדרך להקפיד כי הבו דלא להוסיף עמ"ש בתשובת הרא"ש המובא באה"ע סי' נ' וביו"ד סי' רכ"ח כמ"ש שם בטו"ז, אבל כשהי' הריעותא קודם השידוך בדבר שדרך העולם להקפיד, אז יכול לבטל לעולם אם לא נודע לו עד אחר השידוך, והבאתי כן בשם הב"מ עי"ש.

ז) כ"כ שו"ת שם אריה (בולחובר) סי' קי"ג, וז"ל ואגב אכתוב למע"כ מה שהי' קשה בעיני מכבר מה שרוב העולם יראים ומחמירים מאד שלא לנתק קשר השידוך, אף במקום שהוא ע"פ הדין כידוע, וביותר אצל אנשים יראים ושלמים, ואין רוח חכמים נוחה מזה לקרוע תנאים ולבטלם, ומתאמצים בכל עוז שלא לבטל השידוך, ומרגלא בפומי דאינשי לומר מוטב שיקרוע קלף ואל יקרעו נייר, (כי הגיטין היו נכתבים על קלף עיין תשובת מהרמ"ל), ומה טעם יש בזה כי נסתרות לא ידעתי, אך אח"כ עלה בלבי כי אפשר חוששין לחומרא דסבלונות שהאריכו בה הפוסקים, עיין בסי' מ"ה בזה באריכות בלשונות הפוסקים, ושם בח"ב מביא הרמ"א בשם תה"ד להחמיר אפילו במקום דמסבלי והדר מקדשי, והרמ"א מתיר כשאין החתן אומר שנתן לשם קדושין, וכתב דכן מעשים בכל יום דחוזרים בשדוכים ולא נהגו להצריכה גט, ושם בסעיף א' מביא בשם הגאון ר' שכנא שמחמיר כשנותן החתן בעצמו לידה וחולק עליו, וע"ש בחמ"ח סקי"א, וגם בתשובת מ"ב סי' ט"ז מביא ג"כ תשובת הגר"ש להחמיר בסבלונות, רק שכתב שאף שכל גדולי הדור היו תלמידיו ולא חששו לדבריו, ופוק חזי מה עמא דבר ע"ש באריכות, ובידי יש כת"י העתקה משני פוסקים של הגאון ר' שכנא שבאו

נטעי גבריאל פרק מא נטעי

לידי מהרה"ג המנוח מוה' מרדכי מרגליות מסטנאב, ועל פסק א' יש השגות והגהות הרמ"א ז"ל, והוא הפסק שמזכיר רמ"א בסי' מ"ה, ושם הי' המעשה שנתן בעצמו לידה כמ"ש הרמ"א, אבל בפסק השני ניתנו ע"י אמו הסבלונות ועכ"ז החמיר מאד להצריכה גט וגזור בגזירות ארורים ושמטות אשר תסמר שערות ראש אדם, ובסוף סיים וז"ל וגם בגליל שאני משועבד להם זמן מה נתתי להכריז קרוב לחצי שנה שיזהרו בסבלונות ואם לא יפטרו בגט כשר, וכמה חתונים שרצו לחזור בהם, ומתוך כך שבו לאהליהם לשלום, ואף כי חלילה וחלילה לערער ולהרהר אחרי הכרעת רמ"א ושאר פוסקים, מ"מ לא רחוק הוא לומר כי מזה יצא מה שמחמירים ויראים לנתק קשר שידוכין מטעם חשש המחמירים בסבלונות. ואפשר עוד מזמנו של הגאון ר' שכנא היו כמה אנשים חוששין לדבריו ויראים מגזירותיו, לכן היו נמנעים מזה, ומזה יצא ונתפשט הדבר עד היום הזה, שיראים וחוששים לבטל שידוכים, ולכן אומרים כנ"ל יותר טוב לגרש כנ"ל עכ"ד.

וכ"כ שו"ת אבני נזר חו"מ סי' פ"ג, אחר שהעלה בנדונו שהמשודכת רשאית לבטל השידוכין, כתב אך בנ"ד נשאלנו אשר אמה של הכלה רוצה לנתק קשרי השידוכין, ע"כ אם הכלה עצמה אין דעתה לנתק השידוך חלילה לאם הכלה לפתות הכלה לזה, וידוע מ"ש במסכת תענית דף ח' ע"א וברש"י מעשה דחולדה ובור שעמדה באמונתה, אף שע"פ דין לא היה עליה שום טענה, וזכתה למעלה גדולה עד שעליה אמר הכתוב עיני בנאמני ארץ (עיין ערוך ערך חלד), כ"ש בנ"ד שאנוס הוא, לכן החכם עיניו בראשו לראות דעת הכלה המשודכת, ואם הכל הוא מאמה של הכלה ראוי להתרחק מהיתר זה, כעין שמצינו בגמרא יבמות ק"ט א' התרחק מן המיאון, וכ"כ שלחן העוזר ח"א דף כ"ג.

וראה בספר יבין שמועה בקונטרס זכרון אליעזר פ"א דבתו של הגאון בעל שמן רקח זצ"ל היתה מאורסת לת"ח גדול ה"ה הג"ר אברהם אבלי זצ"ל אב"ד קאשוי, ולאחר התנאים רצתה לבטל השידוך מפני שהיה בטלן גדול ואמר לה אביה שלא תעשה את הדבר החמור הזה בישראל לבייש ת"ח גדול ואם אינה תפצה בחתן הזה בשום אופן אז יותר טוב לכתוב גט מלבטל תנאים, וכן היה כי הגר"א אבלי נשאה ואחר שבעת ימי המשתה כתב לה ספר כריתות ונישאת להג"ר אהרן פריעד זצ"ל אב"ד בעסרעמין.

וכ"כ שו"ת הד"ר ח"א סי' י"ט, והנה העולם אומרים דטוב יותר לקרוע גט מתנאים ומצאתי דמיון לזה במאמרם ז"ל שהקב"ה צינן את הזכר של לויתן והרג את הנקיבה ועכ"ז חיברם היוצר מתחלה.

אלא א"כ יש טענה ואמתלא טובה ח). וישאל שאלת חכם כדת מה

ולא זכיתי להבין פסק זה שעדיף לגרש מאשר לבטל את התנאים לפני החתונה, שהרי אם רוצה הנשואין רק כדי לגרש יש מחלוקת הפוסקים אם רשאי לעשות כן, דדעת השו"ע אה"ע סי' ב' סי' וסי' קי"ט ס"א דמותר לישא ודעתו לגרשה בתנאי שהודיע לה מראש, אך בערוה"ש שם מביא בשם הראב"ד ויש"ש יבמות פ"ד סי' ו' דאסור לעשות כן משום איסור אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך (משלי ג כ"ט) ולמה יכניס עצמו בין ההרים גדולים ועוד להוציא הוצאות לצורך הנשואין וצורך גט הלא התורה חסה על ממונם של ישראל וצ"ע. ובפשטות הכוונה שכונת הגדולים לאיים ולחזק הדבר שלא יקל באנשים לעשות כן לבטל שידוך.

ח) כ"כ שו"ת בית אפרים אה"ע סי' ס"ג, וז"ל דבלתי טענה מבוררת אין מועיל שום אמתלא לבטל הקשר ולפטור מקנס, ועיי"ש שחכם אחד רצה לפטור את החוזר מקנס באמתלאות וטענות שונות והוכיח על פניו, וז"ל בדף ל"ה בד"ה ועכ"פ, היה לו לבאר שהאב מחויב לפייסה בכל יכולתו או עכ"פ כפי שאומדין שצריכה להתפייס בזה, ואם לאו חל עליו הנידוי, ועכ"פ צריך ליתן קנס כדי לפרוק מעליו חרם הקהלות שלזה מועיל נתינת הקנס.

עוד כתב הבית אפרים בדף ל"ו ע"א בד"ה והנה הרמ"ע, וז"ל אבל בכה"ג דנדון דידן האומר לפוטרו בלא כלום שכר הרבה יטול מכת השדכנים, ולהם בשורה מוצאת כי בטלו דיני קנסות מישראל, ושפיכת דמים. ועיין שם שהביא מהגהות מיימוני בשם תשובת רש"י שכתב בזה"ל וכ"ש שידוכי אשה שהנהיגו הראשונים בו שלא לבייש בנות ישראל, ויש מן הדין לקנסו ממון וברידוי הגוף, ותלמיד המסייעו אין חולק כבוד לתורתו, ולהחזיר יד מרעים מן השמים מנעוהו מכבוד עכ"ל רש"י, וסיים הבית אפרים וגם לנו יש לילך בעקבות רש"י למישדי גודא רבה על המבייש ולהפך בזכות המתבייש ביותר, וכ"כ בעבודת הגרשוני סי' ע"ד כי מי שמהפך בזכותו יותר תיתי לו ויהיה גופו מכובד על הבריות, עיי"ש.

וראה בשו"ת קונטרס התשובות (לבעל טהרת ישראל) סי' ח' גודל הזהירות שלא לבטל השידוך משום סכנה, וכמ"ש בספר הקדוש תולדות אהרן בלקוטים בשם הקדוש בעש"ט זצ"ל זי"ע הטעם למה שוברים בשעת

שידוכין כלי חרס משום שא"א לקרוע ולבטל התנאים כשם שכלי חרס אחר שנשבר אין לו תקנה, משא"כ בשעת נשואין שוברים כלי זכוכית דיש תקנה בגט ככלי זכוכית אף שנשבר יש תקנה לעשות ממנה כלי כידוע, והנה ידוע מש"ס סנהדרין (דף כ"ב ע"א) ומספרים קדמונים ושו"ע סי' קי"ט דבגט מבעל ראשון שלא מדעתה המזבח מוריד עליו דמעות, מ"מ קיל מלקרוע ולבטל התנאים, וידוע לכל שכמה צרות לחתן וכלה ר"ל אם נתפרד השידוך בלי מחילה גמורה בב"ד אף שעדיין לא נכתב התנאים רק ^{אוצר החכמה} שהיה וואר"ט ביניהם וכדומה, מכ"ש ח"ו בקרוע או מבטל תנאים.

וכ"כ שו"ת פתחי שערים סי' ס"ח בשם חמדת שלמה שכתב דאחרי שכבר נעשה, יש בושה ויש חרם הקדמונים. וכ"כ בקובץ שערי תורה (ווארשא, שנת תרפ"ג בחוברת ב' סי' ב') שהגאון ר' מאיר אריק החמיר מאד בזה אפילו במקום דלא נכתב קנס ולא היה קנין רק נגמר הדבר בדיבור גרידא, וח"ו לחזור בו בלי פיוס, וכן הביא בשם תשורת ש"י דפשיטא ליה דאף בשידוכין בדיבור בעלמא יש חרם הקהלות עיי"ש, וכה פסק בספרו אמרי יושר ח"ב סי' קכ"ב דאף בראשי פרקים גרידא אין לפטור מקנס צד החוזר ודו"ק.

וביותר תראה בספר מרום הרים דף ח' שאמר הקדוש ר' יחיאל מאיר מגאסטענין זצ"ל בפה קדשו לרב אחד שנתינת פטורים בשידוכים לא דבר קל הוא, ושצריך כל רב להיות שמור וזהיר מזה שלא להגיס לבו בעניני שידוכים למהר ולהחיש לתת פטורים לצד אחד, ואפי" אם ברור לו ע"פ דת שהדין עמו ושמותר לתת פטורים אעפ"כ ימנע עצמו. וסיפר ששמע מרבי שמעון סופר זצ"ל ששמע מאביו הח"ס, שרבי מרדכי בנעט ז"ל מניקלשבורג בא להח"ס ז"ל בחלום קודם קבורה שיפסוק בהד"ת שהיו בין אנשי העיר ניקלשבורג לבין אנשי ישוב קטן הסמוך לשם באיזה מקום יהיה קבורתו, אמר לו בחלום שיפסוק שיקבור בישוב קטן, שכן נגזר מן השמים לעונש מטעם שפ"א נתן פטורים לחתן א', הגם שהיה ע"פ ד"ת מ"מ לא היה צריך לעשות כן רק לחזור שיהיה השידוך, והכלה הנ"ל מושכב בבה"ק הנ"ל ונגזר מהשמים שיקבר סמוך לשם ע"ש.

וראה בספר עדת צדיקים (להרב מיכאל לוי רוצקינזון, לובלין תר"ס) דף י"ח, מעשה נורא שאירע באחד שחזר מן השידוך, וז"ל וכאשר בא לקאזעניץ ויספר לפני הה"מ את כל אשר קרהו, אז אמר לו כן הוא פעלתי בתפלתי כי ישלחו אותה לכאן שתקבל פיוס כי כבר מאז נגזרה עליה גזרה שלא תוליד

לעשות ט). ובפרט בזמננו שהונהג שאחר גמר השידוך שנתפרסם אין

בנים מחמת שקרעת קישורי התנאים, ואתה אל תדאג כי יהיה לך בנים ת"ח כמו שהבטיחה לך ארוסתך המתה וכן היה. וסיים ומוזה ילמד כל אדם להיות זהיר ברוחו מלנתק שידוכים כי אחרי החיפוש לא ימצא אחד מני אלף שלא יזיק לו עזיבת השידוכין בזה העולם שהוא מקבל עונש בעוה"ז והקרן קיימת לו לעולם הבא, כי קשים זיווגים כקריעת ים סוף ופרידתן קשה הרבה יותר, זכות מהצדיקים האלו יעמדו לך לשמך מכל רע אמן.

אמנם יש לדעת שיש אופנים שיש להתיר הקשר ע"י בספר מכתב הח"ס ונדפס בחוט המשולש דף מ"א וז"ל בני אברהם שמואל בנימין הוא בן י"ו שנה, והוא בחור מופלג וצדיק נשגב, וה"י מקושר בקשר, וכבר הושלש הנדן עשרת אלפים תחת ידי, וה"י זמן נשואין קרוב, ושמענו שהמשודכת קלקלה דרכיה ונכנסה לבית טרטיאות בליל צום יו"ד טבת, ושלחתי לחזרה מעות המשולש תחת ידי, ונתקתי קשרי החיתון ההוא, ע"כ. עכ"פ המורה אין לו להקל ראש באלו הענינים.

ט) עפ"י שו"ת ח"ס אה"ע סי' קי"ב שכתב אולם אם יש חשש שלא יהי שלום ביניהם פשיטא שטוב להפריד ביניהם עכ"ל, לכן ידבר עם מורה הוראה.

ועיין בשבות יעקב ח"ג סי' קי"ז שכתב בנדונו שיהיה הדיין מתון בדבר להרחיב הזמן עידן ועדנין אולי יתפשרו הצדדים [בינם לבין עצמם], ופעם אחת דנו הדיינים לחומרא לשלם הקנס וכל הוצאות שע"ז הוכרחה לקיים התנאים בעל כרחה, ולבסוף הוכיח סופו על תחילתו ונעשה פירוד בין הדבקים.

וראה גם בספר והיה ברכה סדר זרעים (להגה"ק בעל בני"י) בעסק השידוך שהותר לשבויה בין הגוים אחר ההתקשרות נודע שהחתן הוא כהן כתב וז"ל והנה כעת שכבר נגמר דבר ההתקשרות וכמה טעמים בדבר שקשה לנתק חבל המוסרות מהתקשרות וגם יגיע מזה ביוש גדול לבת ישראלית הנני מוכרח להכניס את עצמי לדבר ההלכה להיות לה היתר עפ"י משפטי התורה עיי"ש.

נְטֵעֵי פֶרֶק מֵא גְבֵרִיאֵל תֵּיט

שׁוֹם אֶחָד חוֹזֵר מֵאַחַר שֶׁסִּמְכָה דַעְתָּהּ וּמִתְבַּיֵּשׁ מְאֹד כְּשֶׁחוֹזְרִים י', לִכְנֹן אֵינן לְחוֹזֵר בְּלִי הַתֵּרֶת חֶכֶם וּפְיוֹם כְּפִי אֲשֶׁר יוֹשֶׁת עֲלוֹי יא).

הַבְּיָהֱבֵה

ה. מִי שֶׁפָּסְקוּ לוֹ מִמּוֹן הַרְבֵּה לְשִׁדּוּכִין וְאֶחָד כִּי נִתְהוּהוּ סִיבָה שֶׁאֵבִי הַכֹּלָה אֵינן בִּיכּוּלְתוֹ לְקִיִּים כִּכֵּל אֲשֶׁר פָּסְקָה, הֵגֵם שֶׁמִּדִּינָא יִכּוּל הַחֲתָן לְעֵכָב שֶׁלֹּא לִישָׂא הָאִשָּׁה, מ"מ רֵאוּי שֶׁלֹּא יִתְקוּטֵט עִמָּהֶם וְלֹא יִמְנוּעַ מִלְשָׂאת אֶת הַכֹּלָה מִפְּנֵי זֶה, אֲלֹא כֹל מָה שִׁיתְנוּ לוֹ מִצַּד הַכֹּלָה יִקַּח בְּעֵינֵי טוֹבָה וְאִזּוּ יִצְלִיחַ, אֲמַנָם אֲסוּר לְרַמּוֹת אֶת הַחֲתָן בְּהַנְדֹן יב). אֲכֵן אֵינן לְבַטֵּל שִׁדּוּךְ בְּשִׁבִיל שֶׁלֹּא נִתְּנוּ אֶת הַתְּחִיבוֹת הַכֶּסֶף יג).

י) כֵּן נִרְאֶה פְּשׁוּט דִּהוּי בְּגֵדֵר הַמִּלְבִּין פְּנֵי חֲבִירוֹ בְּרַבִּים שֶׁהוּא בְּגֵדֵר רְצִיחָה.

יא) עֲפָ"י שׁו"ת ח"ס ח"א אה"ע סי' קל"ד, וּז"ל אֲמַנָם יֵשׁ לֵה דִין מִבֵּיִשׁ חֲבִירוֹ וְלֹא יֵהִי אֲלֹא מִבֵּיִשׁ בְּדַבְרִים שֶׁעַכ"פּ בִּי"ד עוֹשִׂין לוֹ דִין עַד שִׁפְיִים אִישׁ רִיבּוֹ וּמִצּוּהָ לְגִדּוֹר בְּפְנֵי פְּרוּצוֹת וְכו' עֵי"שׁ.

יב) רִמ"א אה"ע סי' ב' ס"א וְס"י נ"ב ס"א וְעֵרוּה"שׁ ס"ב, וְסִיִּים הַרְמ"א בְּדַבְרִים אֲלוֹ אֵינָם מִצְּלִיחִים וְכִשְׁאֵינוּ מִתְקוּטֵט יִתֵּן לוֹ הַשִּׁי"ת בְּרַכָּה וְזִיווּגוֹ יַעֲלֶה יָפֵה.

יג) כ"כ אֲגֵרוֹת הַקּוֹדֵשׁ לְהַתְנִיא בְּמֵאָה שְׁעָרִים אֹת י"ג הֵנָּה בְּאֵמֶת נִכּוֹן הַדָּבָר וְהוּא קְבֵלָה בִּיְדֵינוּ מִרְבוּתֵינוּ קְדוּשֵׁי עֲלִיוֹן נ"ע שֶׁלֹּא לְבַטֵּל הַשִּׁדּוּךְ בְּעֵבֹר שׁוֹם דִּרְרָא דְמִמוֹנָא וְיֵשׁ חֲשֵׁשׁ סִכְנָה בְּזֶה ח"ו, וְגַם שֶׁלֹּא לְאַחַר זְמַן הַנְּשׂוּאִין ח"ו. אֲכֵן ע"י אֲמָרֵי פְּנַחַס הַשְּׁלֵם בְּשֵׁם הַרְבֵּ, בְּעֵבֹר שׁוֹם דָּבָר לֹא יִבְטֵל הַשִּׁדּוּךְ, אֲךָ אִם אֵינן הַמַּחְתָּן מִסְּלַק אֶת הַנְּדוּנָא יַעֲשֶׂה שִׁדּוּךְ אַחֵר.

וְרֵאָה בְּסִפְרֵי נִפְלְאוֹת מֵהַר"ל עֲמוּד צ"ד, וּז"ל מַעֲשֶׂה הַזֶּה שֶׁמַּעֲתִי מִפִּי מו"ח ז"ל בְּעַת שְׁבָא לְפָנָיו דִּין תּוֹרָה לְנִתְקַן קֶשֶׁר שִׁדּוּכִין לְרַגְלֵי עֲנִיּוֹת שֶׁלֹּא הִי בִּיכּוּלֵת לְסַלֵּק הַנְּדוּן כְּמִדּוּבֵר, וּמַעֲוֹלָם לֹא רִצָּה מו"ח ז"ל לְקַחַת חֶבֶל בְּפִסְקָה דִּין כֹּזֵה, רַק אֲדַרְבָּא הַשְּׁתַדֵּל בְּכֹל עוֹז לְחַזֵּק אֶת קֶשֶׁר הַשִּׁדּוּכִין, רַק בְּאֵם הִי הַדָּבָר נִחוּץ מֵאֵד שֶׁלַח אֶת הַבְּעֵלִי דִּינִים אֶל הַדֵּינִים שִׁפְסָקוּ הַדִּין בְּבֵיתָם וְלֹא בְּחֵדֵר הַבֵּית דִּין שְׁלוֹ.

173467.1. מי שנודע לו אחר השידוך שהם באו ממשפחת גרים מכמה דורות, יעשה שאלת חכם אי רשאי לבטל השידוך (ד).

ז. י"א שמנהג לעשות קנין בשידוכים לקבל קנס אם חזרו בידם, דאין בשידוכין משום אסמכתא טו).

יד) עפ"י שו"ת מים רבים אה"ע סי' ט' ושו"ת תרשיש שהם סי' קט"ז עיי"ש.

דברי חכמים

טו) רמ"א סי' ג' ס"ו, וכ"כ חקרי לב אה"ע סי' ל' כיון דכתב דלא כאסמכתא מהני לסלק חשש אסמכתא. ועוד טעם כתב בשו"ת זה"כ כתב ידי סי' א' וז"ל גם מטעם אחר נראה דאין בנ"ד דין אסמכתא משום דכתוב בשטרי דידן וחומר וחוזק שטר זה קבל עליו בפירוש בחרם חמור כל שטרי הכשרים דנהיגי בישראל העשויים כהוגן כתחז"ל, א"כ לא שייך ביה דין אסמכתא, שהרי אע"פ שהשטר אינו עשוי כהוגן, כיון שהוא מקבל עליו כל הענין באותו אופן שנהגו ישראל לכתוב באופן שלא יהיה אסמכתא, א"כ כיון שקבל ע"ע כן אע"ג דאינו כתוב באופן שלא יהיה בו אסמכתא אפ"ה כיון שקיבל עליו מסלק דין אסמכתא, וכדכ' מהרשד"ם בח"מ סי' נ"ח יע"ש והביאו הרב בחבי"ב בסי' ר"ז בהגב"י אות כ"א יע"ש. וכן העלה שם בסי' ב', יצא דינא לדין דבקנס שידוכין יש בו דין אסמכתא, והאי דמעשים בכל יום מחייבינן מי שחוזר בו בקנס ולא חששנו משום אסמכתא, דכבר כתבתי בארוכה בסי' א' דשטרי דידן לית בהו אסמכתא מכמה טעמי, חדא דכותבין דלא כאסמכתא ומהני האי לישנא לסלק ספק אסמכתא וכדפ"י שם, ועוד דכתוב בשטרי דידן וח"מ וכו' כתחז"ל, ועוד דיש בהם שבועה, מש"ה מחייבינן החוזר בו בקנס הואיל ואין בשטרי דידן דין אסמכתא, וכ"כ ערוה"ש סי' ג'.

וכ"כ שו"ת בית ישראל (הורוויץ) אה"ע סי' ל', וז"ל הנה זה דבר פשוט דאין קנס חל בלא קנין, ואין כאן חיוב ושעבוד מן אבי הכלה אם היה האמת כן, דמ"ש הרמ"א בחו"מ סי' ר"ז סט"ז דהמנהג פשוט בכל גלילות אלו דקנס שעושין בשידוכין בעי קנין, ומסיים שם וכן נוהגין, וכן הוא באמת המנהג בכל מקום. אמת הדבר שהש"ך שם סק"ד שדא ביה נרגא, וכתב בשידוכים כו"ע מודים דהקנס לא בעי קנין והוכיח שם זה מתוס' ופוסקים, ודעת הש"ך הובא ג"כ בבית שמואל סי' ג' סקי"ד, א"כ לפ"ז

ח. בזמן הפוסקים היו כותבים בתנאים קנס להצד המבטל השידוך (טז),

לכאורה על מי נסמוך דקיי"ל הלכה כבתראי אפילו יחיד נגד רבים כמבואר בכללי הפוסקים, ועיין בהקדמת פרי מגדים על יו"ד, כ"ש הכא דאיכא בתראי רבים הש"ך וסייעתו, והרמ"א הוא יחיד לגבייהו.

1234567

אבל י"ל דהנה בלא"ה צריך להבין על הפוסקים איך קראו זה קנס שעושין בשידוכין בשם קנס, הרי קנס בכל מקום הוא בדבר שאינו מחויב עפ"י דין לשלם, ובכתובות דף ל"ח ע"א קראו שם השם קנס בשם חידוש, ופירש"י שם דאינו הוא אלא גזירת המלך, אבל הכא הרי כל עיקר הקנס הוא מטעם בושת, וחייב בושת לאו קנס הוא מקרי אלא ממון גמור, וכ"כ תוס' ב"מ דף ס"ו ע"א ד"ה ומניומי ושו"ע חו"מ סי' ר"ז סט"ז.

והנה קיי"ל בחו"מ סי' רכ"א ס"א דאם לא כוון לבייש פטור לשלם. ומעתה נחזי אגון, רובא דרובא ומעשה בכל יום כל החוזר בהשידוך יש לו איזה אמתלא ידועה ואיזה חסרון בהשידוך אשר נתוודעו לו אחר כתיבת התנאים, א"כ לפ"ז הגם שאותו צד שכנגדו נתבייש, אבל מ"מ הרי אותו החוזר לא כיוון לבייש רק חוזר מחמת חסרון אשר מצא, או מחמת ממון וכדומה, א"כ לפ"ז מצד הדין הרי היה ראוי לפטור החוזר לגמרי עפ"י דין. אבל סוף סוף הרי חבירו נתבייש ובושתו מרובה, על כן עשו זה כמו תיקון עולם, וקיימו וקיבלו עליהם לקנוס בשביל זה הבושת, א"כ שפיר קראו אותו בלשון קנס, ועשו תקנה זה מאחר שהוא דבר ההוה ושכיח ורגיל בהחזרת השידוך, א"כ לא דמי לשאר ביוש דעלמא באקראי שלא כיוון לבייש דבעלמא פטור, ולפ"ז מאחר דאינו עפ"י דין אותו ממון רק משום מנהג ותיקון עולם, א"כ הם אמרו והם אמרו דלא קיבלו עליהו חיוב זה לשלם אלא בקנין, אבל בלא קנין פטור, א"כ לפ"ז יפה עולים הם דברי הרמ"א בחו"מ שכתב מיהו בעי קנין עיי"ש.

טז) רמ"א סי' נ' ס"ו, לבוש שם ושו"ת מהרשד"ם סי' כ"ו. וראה בשו"ת ח"ס אה"ע ח"א סי' קל"ד שנהוג בזמננו דכתיבת תנאים יש ג' ענינים, א' כח והרשאה מבתו, והוא רק על הקישור שהיא חפיצה בזיווג הזה, שלא היה בהאב שום כח לזווג אותה זולתי ברצונה וחפצה. שנית הפרזת הנדון

וגם כשלא נכתב בהדיא הקנס, אינו יכול לחזור (י), ובמשך הדורות כתבו כסף הקנס כפי מנהג המקום (יח), ויש מקומות שנהגו שהקנס הוא

אוצר החכמה

והחיובים כמה אתה ^{אוצר החכמה}נותן וכו', ואין להזוג בזה שום נגיעה וכת, כי הכל מהאבות על הרוב. והשלישי קנסות וחרמות, ונוהגים לכתוב מצד העובר לצד המקיים. וכ"כ עוד שם בסי' קי"ד ששידך בנים לאחד שיש לו בת בקישור חתנים וחרם וקנס כנהוג עיי"ש, מוכח שמנהג לכתוב בתנאים חרם וקנס, וכ"כ בחידושי ח"ס גיטין דף ע"ז.

(ז) שו"ת מהרש"ם ח"ג סי' קכ"ז וח"ה סי' ס"ג, וכ"כ שו"ת יד שלום סי' מ"ו דף צ"ח ע"ב, דכיון שנכתב בשטר הראשי פרקים שנעשה דלא כאסמכתא, א"כ י"ל דבזה גופא קבלו על עצמם קנסות, דאל"ה למה כתבו שנעשה דלא כאסמכתא, מאי אסמכתא איכא בזה אם לא כווננו על קנסות וכו'.

ובשלחן העזר סי' ב' ס"ד סק"י כתב שהגאון ר' אליעזר צוקער ז"ל העיר, דכיון שנוהגים לכתוב בתנאים ערב קבלן מצד החתן ומצד הכלה, ומבואר בשו"ע סי' ק"ב ס"ו ובח"מ וב"ש שם עפ"י הסמ"ע סי' קכ"ט סקי"ג, דענין חיוב הערבים הוא רק על הקנס ולא על הנדוניא, וא"כ אפילו לא כתבו בו קנס, מ"מ כנכתב דמי מאחר שנכתב ערב קבלן, וכעין מש"כ ביד שלום הנ"ל. אולם המחבר שם כתב שלדעתו אין מהערב קבלן ראייה כלל, עפ"י מש"כ החתם צבי סי' נ"א, מאחר שלא כתב הלשון המועיל להיות קבלן, עי' חו"מ סי' קכ"ט סי"ח, ועוד דהסמ"ע והש"ך כתבו שם דשאני ערבות בשידוכין כו', ומבואר יותר בעטרת חכמים סי' כ"ז, דמעולם אין הצדדים משימים לב על הערבים והוא מהרגל הסופרים, ומכל זה מוכח דמש"כ בתנאים ערב קבלן אינו ראייה על קנסות שקבלו, כי רק מנהג הסופרים כן ומה"ט פטורים הע"ק. וראה גם באוצה"פ עמוד קכ"ו אות י"ד.

(יח) בבית דוד (להר"י דוד) חו"מ סי' קי"ד כתב דדרך העולם לעשות קנס שידוכין כמו עשרה למאה של הנדוניא, ובנוה שלום (מנהגי נא אמון) סי' י"ז ס"ג כתב דהקנס הוא מחמשה עד עשרה למאה מערך הנדוניא, ובנדוניא גדולה או קטנה הרשות בידם להוסיף או לגרוע ובהסכמת המו"צ.

סכום קצוב י"ט), אבל שטר שכתבו ראשי פרקים אם לא כתבו הקנס, אין

י"ט) כ"כ בספר זכות אבות (להגאון רבי אברהם רפאל קורייאט) סי' פ"ב אות י"ד מלקוטי דינים של זקינינו כתב, דהקנס הנהוג, קבלה מרבתי, שהוא חמשים אוקיות ממטבע פאס קדומים. וכ"כ בנפת צופים סי' ו', ובחק ומשפט לרבי חיים טולידאנו סי' רל"ב דקבלה מקדמונינו שהקנס הנהוג הוא סך חמשים אוקיות ממטבע פאס הקדום. וכ"כ במשפט וצדקה ביעקב ח"א סי' ס"א, דהקנס אשר גבלו ראשונים נ"מ ממטבע מלכות פאס, כשנכנס החתן לבית הכלה, או מחציתם כשעדיין לא נכנס, וזה מספיק בין לבושת בין להוצאות. ובגנזי שלום סי' ב' כתב שנהוג אצלם מימי מר אביו, שכותבים בתונס, קנס כך וכך, ואם נתחרט אחד מהם, אם כתוב [סכום] הקנס סתם גובין ממנו חצי הסך, ואם כתוב בלא פשרה גובין ממנו כל הסך. והובא באוצה"פ סי' נ' סקמ"א אות י"א, וכ"כ שו"ת ישכיל עבדי ח"ה סי' ל' ס"ב, דבמקומות שיש בזה מנהגים שונים וכל עדה יש לה מנהג מיוחד, ובפרט במקום שהחתן מעדה אחת והכלה מעדה אחרת, נראה דדיינינו בזה כפי מנהג המשפחה של המתבייש, ע"ד דאיתא בשו"ע סי' ס"ו גבי סכום כתובה, שאם אבדה כתובתה ידקדקו בכתובת קרובותיה, וגם כאן עלינו לבדוק בשטרות התנאים של בני המשפחה של המתבייש איך נהגו לכתוב שיעור הקנס בשטרי התנאים שלהם, כפי אותו שיעור מחייבים את החוזר לשלם לו והרי זה בבחינת לפי שיעור המתבייש, ואפשר דגם כאן דיינינו אותו הדין שעולה עמו ואינה יורדת, דהיינו שאם היה מנהג משפחת המבייש לכתוב יותר משיעור של משפחת המתבייש, דיינינו לפי אותו שיעור של משפחת המבייש שחייב לתת לו אותו השיעור הנהוג בבני משפחתו.

וכ"כ ברית כהונה מנהגי גרבא אה"ע מערכת שי"ן אות א', וז"ל פה עירינו אי גרבה המנהג פשוט אצל כל העם מקצה, ואצל חכמי ורבני ודייני עירינו קמאי ובתראי שלפנינו ולפני פנינו וכן אנחנו נוהגים אחריהם מזה כמה עשרות שנים. שהמשודכים כשחוזר אחד מהם, מחייבים אותו לשלם לשכנגדו ארבעה אונקיות כסף מזוקק (והוא כחשבון תשלום הכתובה כמ"ש להלן באות ב' שם), ובימי הראב"ד מקודש מוהר"ן ביתאן זצ"ל בראותו הוא והב"ד אשר אתו כי ארבע אונקיות כסף מזוקק עולים אז בזמנם לסך חמשה עשר פ'רנך, היו מורים ובאים כי החוזר בו מהשידוך משלם

בו חיוב קנס כ), ובזמננו נתבטל זה שמשלמים סכום קצוב, והולכים למורה הוראה לפשר הצדדים על צד היותר טוב כפי ראות עיני בי"ד כא).

ט. נתבטל השידוך אפי' בלא סיבה מספקת, מחזירים את הדורונות ששלח החתן לכלה וכן הכלה לחתן, וכן מתנות ששלחו הוריהם של החו"כ כב).

לשכנגדרו ט"ו פרנך, וכן אנחנו נהגנו אחריהם איזה עשרות שנים שיהיו התשלומין ט"ו פרנך כנז'. אך מעת התחוללה המלחמה העולמית השנית והלאה שהכסף נתייקר כ"כ עד כי ט"ו פרנך אינם מביאים רק ג' גראם כסף או פחות, החזרנו הדבר ליושנו ולקדמותו שישלם החוזר ארבעה אונקיות כסף מזוקק לשכנגדו, וכן אנחנו דנים מורים ובאים יום יום, וכל זה הוא גם כשלא דברו כלום המשודכים מהקנס הנז' וגם שלא יש קנין בשידוכין ובקנס הנז'.

כ) שו"ת מהרש"ם ח"ג סי' קכ"ז, שו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קכ"ב ושו"ת הרי בשמים ח"ג סי' קט"ז דראשי פרקים לכו"ע אין בו חיוב קנס רק כשנכתב בפירוש.

כא) עפ"י שו"ת מהרש"ם ח"א סי' קט"ו ושו"ת אמרי יושר ח"ב סי' ל"ו דאם נשתנה שווית המעות יושת כפי ראות עיני המורה. וכן נתפשט הוראה, וכ"כ שלחן העזר סי' ב' ס"ד.

כב) שו"ע אה"ע סי' נ' ס"ג ושו"ת מהרש"ך ח"ב סי' רכ"ז, דאם אין בהן תביעה אחרת דין שהמשודך רוצה לחזור בו ואינו חפץ לישא האשה הזאת ותובע תכשיטיו שנתן, מילתא דפשיטא שאפילו בלא שום סיבה כלל אם חזר בו יכול לתבוע תכשיטי כסף או זהב ששלח, וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל פ"ו מה' זכיה ומתנה וז"ל השולח סבלונות לבית חמיו בין מרובים בין מועטים וכו' בין שמתה היא בין שמת הוא או שחזר בו האיש יחזרו הסבלונות כולם דאין בזה חילוק עיי"ש.

¹⁷³⁴⁶⁷

י. הצד החוזר מהשידוך צריך לשלם כל הוצאות כג), וגם הסעודה או הוצאת הנסיעה של בני המשפחה הבאים למרחקים לצורך סעודת תנאים וכדומה כד), וכן שכר שדכנות כה) מה שמקובל להוציא כו) עפ"י הוראת בי"ד כז).

יא. גם בזיווג שני אע"ג דלא כותבים תנאים, כיון שנתפרסם אין רשאי לחזור מהשידוך משום הבושת כח).

פרטי הדינים מתי רשאי לחזור מהשידוך לא כתבתי, היות דהדבר תלוי כפי המצב, לכן ישאל בכל מאורע שאלת חכם. וראה באוצה"פ סי' נ' באריכות כמה פרטים בזה.

¹⁷³⁴⁶⁷

כג) שו"ע סי' נ' ס"ג, שו"ת הרדב"ז ח"א סי' שכ"ט. וח"ד סי' רל"ד, תשב"ץ ח"ב סי' קס"ו ושו"ת מהרי"ט סי' רס"ב.

כד) ערוה"ש סי' נ' סט"ז.

כה) שלחן העזר סוס"י ב' סקי"ז.

כו) שו"ע שם ושלחן העזר שם.

כז) ערוה"ש סי' נ' סט"ז, וכ"כ שלחן העזר שם, וכן המנהג בכל בתי דינין והרבה עושים פשרה ביניהם.

כח) כ"כ סוף שו"ת נחלה לישראל (ניזנוב) בקונטרס הלכה למעשה אות מ"ו, שזיווג שני אין המנהג לכתוב תנאים, א"כ לכו"ע חל התחייבות ע"י קבלת קנין או ע"י תקיעת כף עיי"ש.

פרק מב

בקשת מחילה

אורי חכמה

א. החוזר מהשידוך צריך לפיכך את הצד השני א). ואפי' לא עשו

א) כן נפסק בחו"מ סי' ת"כ המבייש את חברו בדברים יש לבי"ד לגדור בדבר, בכל מקום ובכל זמן כפי שיראו, וכן בסוסי א' המבייש בדברים מנדין אותו עד שיפייסנו כראוי.

והנה בתשובת עבודת הגרשוני סי' ע"ד מסיק דהחוזר מהשידוך חייב דמי בושת אף שלא קבלו בקנין ע"ז, וז"ל מ"מ נלע"ד היינו טעמא שצריך קנין כמ"ש הרמ"א בחו"מ סי' ר"ז סט"ו לפי שא"א שלא יהיה הקנס פעמיים יותר מדמי הבושת כמ"ש מהרי"ק, ע"כ הצריך קנין, אבל קנס שהוא לפי האומד דמי הבושת, ודאי א"צ קנין ולא גרע מן המבייש בדברים שפוסקים בכל בתי דינים לפיכך המבייש לפי ראות עיניהם ולפי המבייש והמתבייש, כלל דמילתא לענ"ד שראובן החוזר מחוייב ליתן קנס להבחור כפי אשר יושת עליו ע"פ ב"ד היודעים ומכירים את הצדדים, עיין במהרי"ק שורש כ"ט שחייב ג"כ דמי בושת, אע"פ שלא נכתב שום קנין בהקישור. וכ"כ ההפלא"ה בשו"ת גבעת פנחס סי' ע"ד, דטעם הקנין סודר הוא במקום שהקנס הוא יותר מדמי הבושת, ואפ"ה לא הוי אסמכתא דיכול לקצוב דמי בושתו בתחילה כפי מה שירצה, ממילא הוי ממון גמור, הלא"ה אם אינו אלא כפי דמי אומד הבושת אין צריך כתיבה כלל, וכ"כ בהמקנה בקו"א סי' נ' ס"ו, עצי ארוזים שם ובשו"ת חת"ס אה"ע סי' קל"ד.

אכן הבית מאיר בסי' נ' חולק על עבודת הגרשוני סי' ע"ד וסובר דבחוזר משידוכין אם לא התחייב בקנין אי אפשר לחייבו בדמי בושת. ולע"ד גרוע מבייש בדברים שמדין גמרא פטור, נהגו הגאונים לכופו לפיכך, משום דעכ"פ כוונתו לבייש, אבל לא נתכוין לבייש אלא שאינו מקובל לה, חזרה מהשידוך, ובושת לחוד בלא כוונה לבייש לא שמענו, וכן הוא דעת הקצוה"ח סי' ר"ז והישועות יעקב אה"ע סי' נ'.

ולמעשה דעת רוב אחרונים, ה"ה השואל ומשיב מהדורא תנינא ח"ד סי'

אמר התנאים

ס"ט ושו"ת רב פעלים ח"ב סי' ג' העומדים בשיטת עבודת הגרשוני, שו"ת זרע אמת יו"ד סוס"י קי"ב, זכות אבות סי' ל"א, שו"ת ויאמר יצחק ח"א סי' קכ"א ועוד, כולהו סבירא להו דהחוזר מן השידוכין הרי הוא כמבייש חבירו בדברים ועליו לפייס את הצד השני.

וראה בשו"ת הד"ר ח"א סי' ד', באחד שעשה שידוך לבנו ועברו עידן ועדנין מזמן המוגבל להחתונה ואין קול ואין עונה, ועמד עמו למשפט לפני הב"ד דשם ורצה לוותר נגדו שליש הנדן כפי תקון הארצות, והוא אין בכחו גם לסלק החצי, ובנו קרוב לשנת עשרים ושאל בעצתי מה לעשות, הנני לקיים מבשרך אל תתעלם ואני מייעצו לעשות תיכף שידוך אחר, ועובדא ידענא שחותני ז"ל עשה שידוך עם בנו מזאלישטשק ורצה המחותר לעכב זמן החתונה ע"י שהכלה היתה עוד צעירה בשנים, ונתאכסן אצלו הה"צ ר' ישראל אר"י בהגה"ק מבוטשאטש זי"ע וכתב לו היתר, והעיד בשם אביו זצ"ל כשמגיע הבן לשמנה עשרה שנים ויש עיכוב מצד הב' מותר לנתק הקשר בלי טו"מ בעולם, וכן עשה חותני ז"ל הלכה למעשה, ואם דאכשר דרא וחוששין מאד למאמרם ז"ל גדול כח הבושה, כבר ידוע מאמר העולם אילו היו נכתבים העשרת הדברות בצוואות ר"י החסיד ז"ל היו נזהרים בהם ביותר, וכבר צווח הגאון נ"ב על שאין נזהרים יותר לקיים מאמרם ז"ל לישא בת ת"ח וליתן בתו לת"ת, ה"ג בנ"ד נאמר מה חזית וכו' דזה עבירה יותר לעכב הנשואין זמן רב ולבטל מ"ע ולבא להרהורים ר"ל, ואם קשה לפניו ליקח העול מ"מ מה לו לעשות והוא מבייש א"ע וכבודו נקי.

אך מסיים אולם המכסה אני מאוהבי אשר קרה לי בעת כותבי תשובתי זאת, באה לפני אשה אחת מבראדשין לשלוח אחרי איש שהי' משודך עמה ונתקה השידוך, ומאז אין לה זש"ק וצווה עלי' צדיק א' לפייס את החתן אם דכבר עמדה עמו למשפט לפני הבד"צ דשם ופייסה אותו, עכ"ז באתה שנית לבקש ממנו מחילה, ואמרתי מאי האי דקמן שבאה עובדא זו לפני ממש בעת כתבי ההיתר לכבודו, ע"כ מצאתי א"ע כמחויב להודיע לכבודו אשר לבי נוקפי קצת בדבר זה, ועיניו מסתמא שפיר חזי עובדא דחולדה ובור בתענית דף ח' ע"א ברש"י ז"ל [וי"ל יד ליד לא ינקה רע ר"ל דגם על ת"כ נאמר הך לא ינקה כמו גבי שבועה], ע"כ עצתי אמונה שיתנה עם המשודך הב' באם טרם יגיע זמן החתונה יזמין השי"ת הסילוק למחותן הראשון יחזיק בו, או עכ"פ יתאמץ א"ע לפייס את הכלה באיזה מתנה הגונה כדי שתמחול על עלבונה בלב שלם כמדת זרע ישראל, ובל יקטן בעיניו ד"ז כי

קנין, אין רשאי לעשות שידוך בלי פיוס ומחילה מהצד השני כפי ראות הבי"ד ב).

ב. עוזב שידוך והצד השני אינו רוצה למחול, ילכו לב"ד לשאול כמה לשלם דמי בושת, ויש להרבות ברעים ושלוחים כדי שתמחול ג).

ג. כשחוזרים מהשידוך יש לבקש כתב קבלת מחילה מהם שלא יהי פגיעה בכבוד בן או בת ישראל, ואם א"א לבקש מהם יבקשו בפני עשרה אנשים ד).

דינא הכי הוא כמאה"כ למען תלך בדרך טובים ואורחות צדיקים תשמור כדאי' במס' ב"מ, ע"כ עשה זאת איפוא לך התרפס ורהב רעיך וטוב לכם.

ב) שו"ת משיב שלום סי' קמ"ח, וכ"כ נתיבות השלום נתיב י"ז ס"ז בשם הסכמת רוב האחרונים דלא מהני עד שימחלו זה לזה, וכ"כ שו"ת אגרות משה ח"ד אה"ע סי' פ"ה ואג"ק חי"ב עמוד ס"ט.

וראה בשו"ת עטרת חכמים אה"ע סי' כ"ו, וז"ל שוב מצאתי בספר בית מאיר ס"ט שכתב בפשיטות דבטל מטעם מום במקח, אבל לא נחית לדברי הנ"ל, ואם כדברי החתן כן הוא לא צריך כלל היתר ב"ד על איסור החרם אחרי שהיה טעות מעיקרו, ואף אם ירצה להחמיר ע"ע ליתר שאת, אין להב"ד להזדקק לו טרם ישמע טענות צד השני, כי אולי ידע החתן מזה ומערים בדבר שיהיה מופקע מאיסור החרם בהיתר מהב"ד, ויש להמורה כך להורות לו כהוראת או"ה, שאם האמת כדבריו שלא ידע מזה אינו צריך לחוש בעצמו על איסור החרם שבתנאים עכ"ל.

ג) כן שמעתי מרבנים כיון שעיקר חיוב משום בושת וגם לבקש מחילה, ואם עשו כל טצדקי אין לו מה לעשות והוא רחום יכפר.

ד) כ"כ שו"ת שרידי אש אה"ע סי' כ"ו, שאין נוסח מיוחד לשטר פיטורין ועיקר המנהג לכתוב השטר הוא בפולין, ולכן יכול כל רב לכתוב את הנוסח כפי רצונו דהיינו שהכלה או החתן מחלו על עלבונם בלב שלם

ד. משודכים שמחלו זה לזה את התחייבות לשידוכין, א"צ התרה מבי"ד או מג' אנשים ה).

ה. יש נוהגים כשרוצים לבטל השידוך, הולכים החו"כ או הצדדין לפני מורה הוראה ומקבלים קנין לנתק קשר השידוכים שנעשה ביניהם ו).

ו. אכן מדינא כשחוזרים מהשידוך א"צ לקבל קנין ז).

והספימה לפוטרו מכל חיוב ושיעבוד שבעולם עכ"ד, ואני קבלתי להוסיף בכתב ואין לצד אחד על השני שום טענות והקפדות.

ה) כנה"ג סוף סי' נ', שו"ת מהר"י הלוי ח"א סי' קמ"ב ושו"ת חמדת משה סי' צ"א.

1234567

וראה בשו"ת שרידי אש אה"ע סי' כ"ו, וז"ל והנה אם לא כתבו שטר תנאים או אם לא כתבו והקנס לא יפטור את החרם ודאי לא בעי התרה וסגי בשילום הקנס, אך אם כתוב והקנס לא יפטור את החרם בעי התרה ע"י בי"ד של שלשה. ובאשכנז שאין כותבין תנאים ועכ"פ אין מזכירים חרם ואין כותבין והקנס לא יפטור את החרם, לפיכך סגי אם החתן ישלם קנס או אם הכלה מחלה לו, שהרב יתיר לו לישא אשה אחרת. ואם החתן רוצה בכך יוכל הרב להעיד בכתב שהכלה מחלה לו או ששילם את הקנס, וכי יש לו רשות לישא אחרת. וכ"ז אם לא היה טעם חשוב לביטול השידוכים, אבל אם הי' טעם חשוב מצד החתן או פטור הוא מקנס.

ו) שו"ת חמדת משה יו"ד סי' צ"א, שכן נוהגים הרבה בתי דינים, אכן סיים דמדינא א"צ התרה מבי"ד.

ז) שו"ת ברכת יעקב (שור) סי' ו', וז"ל ואף דמבואר בחו"מ סי' קפ"ט דבמקח הנגמר כל אחד לפי קנינו אין שום אחד יכול לחזור בו ואפי' מחל זה לזה אח"כ לא מהני אלא צריכין לחזור ולהקנות זה לזה, היינו בקנין חפץ שכיון שזה החפץ נקנה לו בקנין המועיל אין הקנין נתבטל בדברים

ז. לא יסדר הרב את הקידושין עם העוזב את השידוכין, עד שיתפשר עם הראשונה ח. ועל המסדר קידושין לעשות כל מצדקי שימחלו צד אחר לחבירו, ומ"מ אם אין יכול לפעול אין קפידא מלהיות מסדר קידושין על שידוך אחר ט.

ח. ראוי ונכון לבקש מחילה מהמגורשת וכן איפכא, ובפרט כשיש להם קושיים למצוא שידוך י.

בעלמא אלא כשיחזור ויקנה לו, אבל בשידוכין לא החתן קונה את הכלה ולא הכלה את החתן ואין בהשידוכין אלא הבטחות דברים שישא זה את זו וזו לזה, והת"כ היא כשבועה לקיים הבטחות הדברים, והבטחות דברים אלו נתבטל ג"כ בדיבור גרידא כל שאומר בפני עדים שאין רצונו עוד וחזור מהבטחות הדברים שהבטיח תחלה ובטל בריצוי שניהם, וכן מבואר בהגהות מרדכי ביבמות פרק החולץ וז"ל הלכה רווחת שבחרם השידוכין אין צריך רק שיפטרו זה את זה בעדים כשרים ברצון נפשם עכ"ל, וכיון שאמר זה שאין רצונו עוד בקיום השידוכין הרי ממילא פטור את הצד הכלה מהשידוכין והת"כ שהי' ביניהם.

ח) שו"ת מהרש"ם ח"א סי' קט"ו וח"ד סי' ק"י.

ט) שו"ת חומר בקודש (מהגאון רבי צבי הירש בן הפלא"ה) סי' י"ח, שכתב וגם אין סברא להחמיר בסידור קידושין מצד דמסייע ידי עוברי עבירה, משום דז"א בנ"ד שעיקר העבירה כבר נעשה משעת קישור השני, ובאמת לפי הנשמע כבר אירע כמה פעמים בקהילתינו פה כעין עובדא דידיה ממש, ומעולם לא שמענו שום פוצה פה ומצפצף למיחוש לאיסור בהסידור קידושין, ומה טוב ומה נעים אם ימחול רומעכ"ת להמתיק סוד עם צד הראשון ולדבר על לבם בתוכחת מוסר שימחלו החרמות כדי להציל צד השני ממכשול עונש, אמנם אף אם יקשה ערפם מלמחול עכ"פ על המסדר קידושין עצמו אין שום חשש נדנוד איסור.

י) שערי הלכה ומנהג עמוד פ"ג.

ואולי זהו הטעם שבשו"ת צ"צ הנדפסת לא נזכר כלל ע"ד הלימוד לאחר החתונה, ופשטות הסגנון שם משמע שמספיק שבעת הנישואין הוא ת"ח. ועפ"ז גם יובן — זה שלא נשמע במקומותינו שפב"פ (ישראל הנשוי לבת כהן) לומד בכ"י מסכתא פ' או נותן צדקה כו' — שה"ז מילתא דתמי' קצת.

הדעות בנישואי ב"כ לישראל נקבצו באוצר הפוסקים ח"א סי' ב' סעיף ח' סקמ"ד. וראה שם לסוף סעיף י"א בנוגע לצוואת ר"י החסיד ס"ק יד"יז דמשם לימוד גם לעניננו.

(ממכתב ניסג, ה'תשל"ח)

6) לחידודא י"ל דתלוי באת"ל שנישואין הן פעולה נמשכת — גם הלימוד (והצדקה) צ"ל נמשך, בכל יום.

בענין ב' אחיותי שהקשה דאין רא"י מהירושלמי (תענית פ"ד ה"ה) — הרא"י דאין מצליחין הוא מהגירסא הישנה שם ובאיכ"ר פ"ב ותלונהו בחדא גופנא. והרא"י מרמי בר חמא הוא שרב"ח לא האריך ימים...

(ממכתב ערב חג הסוכות, ה'תשי"י)

(*) ראה לקו"ש ח"ט ע' 331. המו"ל.

מטעמים מובנים כדאי לדעתי שבמתנות לכלה לפני הקידושין לא תהי' טבעת (וכדאי לפרסם בשמי או שלא בשמי), ובלבד שיתקבל.

(מכתב חורף ה'תשמ"א*)

(*) ראה בארוכה שיחת שי"פ תשא, תשמ"א. המו"ל.

— הוא הי"פ הנוהג לאחרונה בין אנ"ש שי' לבזבז ע"ז ממונם אבי אריבער שפרינגען די שכנתה וככל שהשכנה פוסט יותר — מגרה היצה"ר להכנס לחוב יותר

(*) מענה לאי שכתב, שמקווים שהווארט"י יהי באופן המתאים. המו"ל.

(מה) נשואין. כל איש ישראל חייב לישא אשה בחו"ק לפו"ר, לפחות שיהא לו
בן זבת. אסור לישא בשויו"ט ובחזו"מ, ונוהרין מלישא אשה בין
המצרים ובימי הספירה, ועיין לעיל בסדר השנה. אסור לישא אשת אחיו
כשהשאיר אחריו זרע, ודודתו, ושתי אחיות בחייהן אפילו גירש אחת מהן כל
אלה ואחותו הן בכרת, ואשת אביו, וחמותו ואמו ובתו וכלתו הן במיתת
בי"ד. ואסור בממזרת (ושתוקית) והוא במלקות, ואם היא אלמנה או
גרושה יחקור אם יש עדות נכונה על מיתת הבעל ואם נעשה גט
כשר בגרושה, וכהן אסור גם בגו"ח, וזונה, וחללה, ומפני שאין
הכל בקיאים בפרטי דיניהן, ע"כ לא יארס אשה ולא ישא אלא
בפני ת"ח, ובמדינות הפרוצות צריך לחקור גם אם הן מישראל, כי לפעמים
נולדו מנשואי תערובות, ואינן כישראל אפילו חושבים עצמם לישראל. ולא
ישא כשר עבריינית אפילו מקבלת עליה שמירת דת, כי אינה נאמנת בזה מכיון
שמקבלת עליה רק בשביל זיווגה, ולשמרה א"א בפרט בדברים שבצנעא, ויזהר
מאד שלא ליתן למשודכתו בפני עדים הטבעת הנקראת „טבעת אירוסין“, כי יש
בזה חשש קדושין, כי כל כונה לקנין אישות זוהי כונת קדושין, ואפילו בלי
כונת מצוה ודמ"ו, והנושאים אשה בערכאות וחיים אח"כ כדרך או"א בפרסום
במקום יהודים אסורה לאחר בלי גט. והמסדר קדושין יחקור אחר זה. לכתחלה
צריכה האשה לטהר עצמה אחר נדתה בספירת ז"נ וטבילה קודם שתנשא,
(ותבעוה לינשא צריכה ז"נ אפילו קטנה או זקנה כו'), ואם נשאת קודם הטבילה
לא תתיחד עמו עד שתטבול.

both sets of parents is very important if the marriage is to get off to a good start.

Once the parents have been informed, the couple will want to inform their closest friends. This is often done even before there is any formal engagement announcement or party.

It is an ancient custom for the groom to give his bride an engagement present. In Talmudic times, such a gift was known as a *siylon* (סבילון).¹⁵ Nowadays, following the general custom, the man usually gives his bride a diamond engagement ring.¹⁶

The custom of giving a diamond is so ingrained that many couples feel that they are not engaged without one. This, of course, is nonsense. In many of the best marriages, the bride was never given a diamond engagement ring. The main thing is that she should be as precious to her husband as a diamond, and not that she wear one on her finger.

Even when a diamond ring is bought, the groom should not go beyond his means to purchase it. At the beginning of a marriage, many things are needed, and to forgo them for the sake of a ring is ludicrous. There are times when lack of money (or even debt) resulting from the purchase of the engagement ring places serious strains on a marriage. Although it is nice to be able to show off a beautiful, expensive ring, this is not what a Jewish marriage is about.

According to many authorities, the engagement ring should not be given in the presence of witnesses. Since giving the

15. Other sources give the pronunciation as *savlan*; *Arukh HaShalem*. See *Kiddushin* 50b; *Even HaEzer* 45:3; *Arukh HaShulchan* 45:16-18.

The word *siylan* or *savlan* is derived from the root *saval* (סבל), denoting something that is passed from one person to another; Rambam on *Kiddushin* 2:6, *Bava Bathra* 9:5; *Tosefot Yom Tov* on *Kiddushin* 2:6. Other sources state that the word has the direct connotation of a gift; *Arukh*, s.v. *saval*; *Sefer HaTishbi*. Others say that it is derived from the Greek word *symbolus*, a symbolic gift; *Mussaf HaArukh*. Also see *Zohar* 1:137a.

16. It was an ancient custom to give jewelry; Rashbam, *Bava Bathra* 145a, s.v. *HaShole'ach*; Bertenoro on *Bava Bathra* 9:5. It has a stone to denote that it is not a wedding ring, since a wedding ring may not have a stone; see below, Chapter 6, note 40.

engagement ring is considered a prelude to marriage, there is concern that if it is given in the presence of witnesses, the couple may be considered married. To break the engagement would then require a *get* (Jewish divorce).¹⁷

It is a custom to have some kind of formal party to announce the couple's engagement to the community. Originally, it was customary to make *tenaim* (תנאים)¹⁸ and this is still prevalent in some Jewish circles today.¹⁹ The word *tenaim* literally means "conditions." This was a formal ceremony, where a contract was signed, setting the wedding date and stipulating various prenuptial agreements.²⁰

There are various forms that the *tenaim* contract takes.²¹ However, most *tenaim* contracts begin in the following manner:

To good fortune.²²

למזל טוב

17. Rabbi Yosef Eliahu Henkin, *Ik'rey Dinim U'Minhagey Beth HaKenesseth* 45 in *Eduth LeYisrael* (New York, 1948), p. 141. See *Evven HaEzer* 45:1.
18. See *Yad, Mekhirah* 11:18; *Turey Zahav, Orach Chaim* 546:2, *Evven HaEzer* 50:12; *Shulchan HaEzer* 2:1.
19. This is true in many Chassidic circles.
20. In many sources this was also referred to as *Shidukhin*; see Rabbi Yehudah Barceloni (circa 1100), *Sefer HaShetaroth* 72 (Berlin, 1898), p. 128; *Teshuvoth HaRosh* 35:1; *Evven HaEzer* 50:5,6; Rabbi Chaim Yosef David Azzulai (Chida), *Avodath HaKodesh, Tziporen Shamir* 6:87. Also see *Terumath HaDeshen* 207; *Teshuvoth Rabbi Tam ibn Yachya* 301 in *Tummath Yesharim* (Venice, 1520), p. 110. In Talmudic times, this contract was known as a *Sh'tar Pesikta*; *Kiddushin* 9b; *Nimukey Yosef, Bava Bathra*, Rif 77b (Vilna Talmud); HaGra, *Evven HaEzer* 51:14. Also see *Evven HaEzer* 51:1 in *Hagah* (end); *Beth Shmuel* 51:12.
21. Various forms are found in *Nachalath Shiva* 8-11; Rabbi Asher Anshil Greenwald, *Kitzur Nachalath Shiva* 8 (Ungvar, 1926); Rabbi Yitzchak Ohlbaum, *Ezer LeYitzchak* 5:4 (Budapest, 1949); Rabbi Hyman E. Goldin, *HaMadrikkh* (New York, 1939), p. 2. Older, obsolete forms are found in Rabbi Yehudah Barceloni, *Sefer HaShetaroth* 72, p. 128; *Sefer Halittur*, s.v. *Tanai* (Warsaw, 1885), p. 40a; quoted in *Hagahoth Mordechai, Kethuboth* 293, p. 10b.
22. This is taken from the "last *tenaim*" in *Nachalath Shiva* 9. However, *Nachalath Shiva* only has *mazal tov*: "good fortune shall sprout and ascend."